

TARTU ÜLIKOOL

Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond

Ajaloo ja arheoloogia instituut

Uusima aja osakond

Petteri Schultz

**Eesti jalgpalli rahvusvaheline tase aastatel 1920–1940 ja selle
muutuse põhjused**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: dots. Jaak Valge

Tartu 2019

Sisukord

Sissejuhatus	3
I Eesti jalgpall 1920–1927	7
1.1 Eesti Jalgpalli Liidu loomine ja selle tegevus	7
1.2 Välistreenerite mõju Eesti jalgpallile	9
1.3 Staadionite olukorrast jalgpalli algusaastatel	12
1.4 Meistrivõistluste korraldamine jalgpallis ja seltside arvukus	15
1.5 Koondise tulemused ja tase rahvusvahelisel tasandil.....	17
II Eesti jalgpall 1928–1940	21
2.1 Eesti Jalgpalli Liidu tegevus	21
2.2 Seltside rahvusvahelised mängud	24
2.3 Rahvusmeeskonna peatreenerid	26
2.4 Muutused meistrivõistlustel ja arengud seltside arvukuses	28
2.5 Koondise tulemused ja tase rahvusvahelisel tasandil.....	31
Kokkuvõte	35
Summary.....	39
Kirjandus ja allikad	41
Allikad	41
Kirjandus	41

Sissejuhatus

Kaasaegse jalgpalli sünnimaaks peetakse Inglismaad, kus 1863. aastal moodustati Inglismaa Jalgpalli Liit (The English Football Association). Inglismaalt hakkas jalgpall õige pea üle kogu maailma levima, esmalt Briti impeeriumi maadesse, kus see siiski suurt poolehoidu ei leidnud, aga ka Euroopa mandriossa, kus asutati 1880. aastatel esimesed klubid ja jalgpalliliidud. Sajandivahetuseks oli jalgpall jõudnud veelgi kaugemale ja 1904. aastal asutati Prantsusmaal Rahvusvaheline Jalgpalliassotsiatsioonide Föderatsioon (FIFA). Umbes sel ajal jõudis jalgpall Inglise kaubalaevade kaudu ka Eestisse. Ajal, mil kaupa laevadelt maha võeti, mängisid meremehed sadamas kookospähklitega jalgpalli. Hiljem vahetati need nahkpallide vastu ja inglased kutsusid mängu mõned kohalikud koolipoisid, kes varem olid madruste mänguoskusi kõrvalt vaadanud. Eesti jalgpalli saamisloole aitasid kaasa ka õppurid, ärimehed ja muud ametnikud, kelle kaudu levisid teated Venemaal toimunud jalgpallimängudest Eestisse.¹

Jalgpalli ärkamisaeg Eestis oli 1910. aastail, mil noored mehed hakkasid võistkondadesse koonduma ja avaratel väljadel üksteisega mõõtu võtma.² Kuigi jalgpalli levimist takistasid nii tsaaririigi piiravad korraldused kui ka materiaalsed ja organisatoorsed probleemid, jätkus pallimängimine noorte seas kõikide raskuste kiuste.³ Esimesed jalgpallimängud väljaspool sadamat peeti Nõmme ja Rahumäe liivastel platsidel ning Lasnamäel, kus toimus 1909. aastal esimene ametlik jalgpallimäng ja Eesti jalgpalli sünni tähistav kohtumine kahe Tallinna jalgpalliseltsi – Meteori ja Merkuri vahel. Lisaks Tallinnale mängiti samal ajal jalgpalli ka Tartus, Pärnus ja Narvas. Narva oli Tallinna kõrval teine oluline jalgpallikants, kuhu oli tekkinud kaks seltsi – Asunik ja Uusküla. Aastatel 1910–1913 tekkis Eestis juurde palju spordiseltsi, kus muuhulgas aktiivselt jalgpalli mängiti. Tuntumatest asutati Tartus SS Aberg ning Tallinnas KS Valvaja, ESS Kalev ja VS Sport.⁴

I maailmasõja puhkemine lämmatas paraku siinse aktiivse jalgpallielu ja kuigi 1916. aastal loodi Tallinna jalgpalliliiga eesmärgiga pallimängu elustada, ei saanud ettevõtmist eriline edu. Jalgpallita Eestis läbi ajada aga ei tulnud, Tallinna Olümpia selts pidas oma Suurtüki tänava

¹ Saar, Elmar. Ettekanne Eesti jalgpalli 70. aastapäevale pühendatud istungil. 1978. ESM Fp 725:27 KK 201/F4-1/200B, 2.

² Eesti Spordileht. 01.01.1922. *Jalgpall*; Saar, Elmar. Ettekanne Eesti jalgpalli 70. aastapäevale pühendatud istungil. 1978. ESM Fp 725:27 KK 201/F4-1/200B, 2.

³ Saar, Elmar. Eesti jalgpalli saamise loost kuni 1940/41.a. 1978. ESM Fp 725:27 KK 201/F4-1/200C, 2.

⁴ Luik, Margus. *Estonian football 100 years*. Tallinn: ML Agency, 2009, 10–11.

äärsel väljakul (hilisem Tornide väljak) 1917. aastal igal pühapäeval mängesõjalaevastiklastega, näiteks soomuslaeva Poltava ja Inglise allveelaevade meeskondadega.⁵ Saksa okupatsiooni ajal oli igasugune jalgpallimäng ja rahvakogunemine keelatud, kuid ka siiski õnnestus Olümpial salaja Helsinki HJK vastu üks sõprusmäng pidada.⁶ Jalgpallielu Eestis sai aga suurema hoo sisse 1920. aastal pärast võidukat Vabadussõda. Esimestel koondise mängudel oli staadionitribüünide väiksuse tõttu probleeme mängudele kogunenud rahvahulga äramahutamise ja iseseisvusperioodi lõpul oli rahvusvahelistel mängude ajal Kadriorus pealtvaatajaid olenevalt mängust 7000–12 000.⁷

Kuigi pärast Eesti Vabariigi taasiseseisvumist on Eesti jalgpalliajaloo kohta ilmunud mõningaid teoseid ja uurimusi, pole neid palju. Rohkem on keskendunud taasiseseisvunud Eesti jalgpallile ning mõnevõrra vähem on kirjutatud Eesti jalgpallist Nõukogude Liidu okupatsiooni ajal ja esimesel iseseisvusperioodil. Eesti spordiajaloolastest on siinset jalgpalliajalugu peamiselt uurinud Indrek Schwede ja Tiit Lääne.⁸ Samuti on jalgpallitreener Olev Reim kirjutanud kaks raamatut taasiseseisvunud Eesti jalgpalli kohta.⁹ Muuhulgas vaatles 2017. aastal Assar Leok oma bakalaureusetöös muutusi Eesti jalgpallis vahemikul 1985–1999.¹⁰

Teistest töödest väärivad äramärkimist 2009. aastal Margus Luige koostatud koguteos „Estonian Football 100 years“, kus on kajastatud Eesti jalgpalliajalugu alates 1909. aastast kuni 2009. aastani.¹¹ Kuigi suurem osa raamatust on pühendatud taasiseseisvunud Eesti jalgpalliloole, on antud lühike ülevaade ka varasematest etappidest Eesti jalgpalliajaloo. Samuti 1970. aastal Lembit Koigi poolt koostatud „Jalgpall. Minevikust tänapäevani“, mis pakub põgusa ülevaate Eesti jalgpallist 1966. aastani.¹² Nimetatud teose suurim miinus on osade sündmuste kallutatud esitamine Nõukogude ideoloogia ja propaganda tõttu.

Lõpetuseks tuleb ära nimetada Tiit Lääne ja Meelis Karmo teosed kahest tollasest jalgpallikuulsusest – Evald Tipnerist ja Eugen Einmannist. Mõlemad autorid keskenduvad oma populaarteaduslikes teostes küll konkreetsete isikute elukäikude kirjeldamisele, kuid tuginedes

⁵ Koik, Lembit. *Jalgpall. Minevikust tänapäevani*. Tallinn: Eesti Raamat, 1970, 20.

⁶ Samas, 20.

⁷ Luik, Margus. *Estonian football 100 years*, 350–351.

⁸ Lääne, Tiit. *Magnetkätega mees*. Eesti kuldväravavahi Evald Tipneri lugu. Põltsamaa: 2005; Lääne, Tiit. *Jalgpallilood*. Tosin lugu Eesti jalgpalli minevikust. Jõgeva: 1991; Lääne, Tiit. *Viini profi päevaraamat*. Tallinn: Kadmirell, 2009; Schwede, Indrek. *Väike jalgpallipiibel*. Tallinn: K-Kirjastus, 2001.

⁹ Reim, Olev. *Lõvide lugu*. Tallinn: Olion, 1992; Reim, Olev. *Rahvuskoondise kümme aastat: 1992–2002*. Tartu: Varrak, 2002.

¹⁰ Leok, Assar. *Muutused Eesti jalgpallis 1985–1999*. Bakalaureusetöö. Juhendaja Antons, Kaarel. Tartu: Tartu Ülikool, 2017.

¹¹ Luik, Margus. *Estonian football 100 years*. Tallinn: ML Agency, 2009.

¹² Koik, Lembit. *Jalgpall. Minevikust tänapäevani*. Tallinn: Eesti Raamat.

antud aja perioodikale ja arhiiviallikatele jutustatakse paralleelselt ka muudest Eesti jalgpallis aset leidnud sündmustest ja arengutest.¹³

Süsteemsem käsitlus Eesti jalgpallist kahe maailmasõja vahelisel perioodil puudub ja seni pole antud selget hinnangut tollase Eesti jalgpallikoondise tasemele. Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida Eesti jalgpallurite rahvusvaheliste võistluste tulemuste põhjal Eesti jalgpalli üldist taset ja siinse jalgpalli arengut aastatel 1920–1940. Muuhulgas soovin välja selgitada, missugused sammud tõid Eesti jalgpallile edu ja tõstsid taset ning missugused tegevused või tegematajätmissed võisid ala arengut ja häid tulemusi takistada.

Kuna Eesti rahvuskoondis mängis ajavahemikul 1920–1940 107 ametlikku maavõistlust, siis on valim piisavalt suur, et selle põhjal järeldusi teha. Eeldan, et koondise tulemused on kogu riigi jalgpallisüsteemi ja -elu peegeldus.

Et püstitatud küsimustele vastuseid saada, tuli käesolevas töös lisaks eelnimetatud kirjandusele uurida palju tollaegset perioodikaväljaandeid. See andis võimaluse Eesti jalgpallist paremini aimu saada ning pakkus muuhulgas seni vähem mainitud detaile ja väärtuslikku lisainfot. Enim on töös kasutatud Eesti Spordilehte, mis oli kogu esimese iseseisvusperioodi ajal spordiväljaannete seas turuvalitsejaks, pakkudes jooksvat infot, pikemaid lugusid ja spordipoliitilisi seisukohti.¹⁴ Samuti on käesolevas töös olulisel kohal Rahvusarhiivi (fond nr 1928 – Eesti Jalgpalli Liit) materjalid ning Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseumis asuvad tollaegse jalgpallitegelase Elmar Saare käsikirjad ja erinevad spordiaastaraamatud. Kuna Elmar Saare käsikirjad, mis valmisid Eesti jalgpalli 70. aastapäeva raames, on koostatud 1978. aastal, tuleb nende puhul arvestada ajaloolist konteksti, mis tähendab, et ilmselt ei saanud Saar rääkida kõigest nii, nagu ta oleks soovinud. Meeles peab pidama ka seda, et Elmar Saar oli alates 1937. aastast otseselt seotud ja vastutav Eesti jalgpallikoondise tulemuste eest, töötades treenerina esmalt maakondades ja hiljem rahvuskoondises. Seega tuleks Saare hinnanguid ajavahemiku 1937–1940 kohta võtta pigem kui tema hinnangut iseenda töö tulemustele, mitte kui üldist ja objektiivset hinnangut Eesti jalgpallile.

Töö sisuline osa on jaotatud kahte peatükki. Neist esimeses vaatlen Eesti jalgpalli ajavahemikul 1920–1927, mida Elmar Saar nimetas siinse jalgpalli „suure kasvu“ aastateks ja teises perioodi

¹³ Karmo, Meelis. Wabariigi vutituus. Eesti jalgpalli kuldinternatsionaali Eugen Einmanni lugu. Tallinn: Grenader, 2015.

¹⁴ Antons, Kaarel; Voolaid, Kalle. Eesti spordi lugu. Tartu: Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseum, 2018, 127.

1928–1940, mis Saare hinnangul oli „täismeeste ikka“ jõudmise ajajärk.¹⁵ Töö on teadlikult kaheks jagatud just 1928. aastaga, mil toimus Eesti jalgpallist piisavalt palju muudatusi. Mõlemas peatükis käsitlevad teemad on sarnase sisuga: rahvuskoondise tulemused, Eesti Jalgpalli Liidu tegevus, treenerid, Eesti seltsid ja jalgpalli Eesti meistrivõistlused. Eraldi tuleb esimeses peatükis juttu spordistaadionite probleemist, sest see oli iseloomulik just 1920. aastatele.

¹⁵ Saar, Elmar. Eesti jalgpalli arenguetapid, koondandmed. Aastad 1920–1929. 1978. ESM Fp 725:27 KK 201/F4-1/200A, 2.

I Eesti jalgpall 1920–1927

1.1 Eesti Jalgpalli Liidu loomine ja selle tegevus

Pärast Eesti Spordi Liidu loomist 1919. aastal hakkas järgnevatel aastatel tekkima palju uusi alaliite ja seltse. Nende seas ka Eesti Jalgpalli Liit (EJL), mis asutati 1921. aasta 14. detsembril kolme jalgpalliklubi (Tallinna VS Spordi, Tallinna ESS Kalevi ja Tallinna Jalgpalli Klubi) osavõtul ja ühisel otsusel, hakates edaspidi kogu siinset jalgpallielu juhtima.¹⁶ Et spordialaliitude tööd paremini koordineerida ja hakata Eestit esindama rahvusvahelisel tasandil, loodi 1923. aastal Eesti Spordi Keskliit (ESK), mille asutamisest võttis osa ka EJL.¹⁷

Jalgpalliliidu ülesannete hulka kuulusid eelkõige Eesti meistrivõistluste läbiviimine ja rahvuskoondise tegevuse organiseerimine. Liidu üks esimesi tegevusi oli jalgpallisüsteemi korraldamine Eestis. Nii võetigi 1922. aastal toimunud koosolekute põhjal vastu liidu põhikiri, kodukord, võistluste määrused ja valiti juhatus.¹⁸ Sama aasta lõpus vaadati aga juba kaugemale ja esitati taotlus FIFA-sse Eesti Jalgpalli Liidu vastuvõtmiseks, kuhu Eesti võeti täisliikmena vastu juba 1923. aastal.¹⁹

Pärast FIFA-lt tunnustamise saavutamist hakkas koondise rahvusvaheliste mängude arv kasvama. Kui perioodil 1920–1922 oli peetud viis ametlikku maavõistlusmängu, siis ainuüksi 1923. aastal õnnestus jalgpalliliidul niisama palju kordi koondisele mängupartner leida. Ühtlasi tähendas FIFA liikmeks saamine seda, et Eestisse hakkasid üha sagedamini külla sõitma Kesk-Euroopa välisklubid, kes soovisid siinsete klubidega mõõtu võtta, ning eestlased vastasid sellele omapoolsete visiitidega erinevatesse Euroopa riikidesse.²⁰

1920. aastatel osutus jalgpalliliidu jaoks raskeks Eesti jalgpalli kandepinna laiendamise küsimus, millele otsiti erinevaid lahendusi. 1922. aasta suvel hakati maakondadesse saatma mängijaid-instruktooreid, kes sealsetele palluritele praktilisi jalgpallialaseid õpetusi jagasid.²¹

¹⁶ Saar, Elmar. Ettekanne Eesti jalgpalli 70. aastapäevale pühendatud istungil. 1978. ESM Fp 725:27 KK 201/F4-1/200B, 11, 22.

¹⁷ Asemikkude Kogu koosolekute protokollid. 29.12.1921–06.02.1927. RA. ERA.1328.1.7, 3; Koik, Lembit. Jalgpall. Minevikust tänapäevani, 26.

¹⁸ Asemikkude Kogu koosolekute protokollid. 29.12.1921–06.02.1927. RA. ERA.1328.1.7, 2–3.

¹⁹ Saar, Elmar. Ettekanne Eesti jalgpalli 70. aastapäevale pühendatud istungil. 1978. ESM Fp 725:27 KK 201/F4-1/200B, 11.

²⁰ Luik, Margus. *Estonian football 100 years*, 12; Saar, Elmar. Eesti jalgpalli arenguetaapid, koondandmed. Aastad 1920–1929. 1978. ESM Fp 725:27 KK 201/F4-1/200A, 4–5; Saar, Elmar. Eesti jalgpalli saamise loost kuni 1940/41.a. 1978. ESM Fp 725:27 KK 201/F4-1/200C, 4.

²¹ Asemikkude Kogu koosolekute protokollid. 29.12.1921–06.02.1927. RA. ERA.1328.1.7, 3.

Samuti korraldas jalgpalliliit 1927. aastal esimese treenerite ja kohtunike seminari, mille peamine eesmärk oli just väiksemate linnade ja maakondade seltside järeleaitamine.²² Kui aga vaadata meistrivõistlustel osalenud võistkondi, eriti I klassis mängivaid, siis olid maakonnad neil aastatel harva esindatud ja Tallinna võistkondadele kaotati reeglina suurelt.²³ Võib tõdeda, et jalgpalli kandepinna laienemisküsimus ei toonud esimese kuue aastaga olulisel määral tulemusi. Probleemi mainiti 1928. aastal ka Eesti Spordilehes, kus toodi välja, et Eesti jalgpallis domineerivad endiselt samad võistkonnad nagu 1921. aastal ning kolmele Tallinna suurseltsile pole suudetud konkurente juurde kasvatada. „Nii rohkelt harrastatav ala ja nii vähe sigiv – see peaks panema jalgpallijuhid mõtlema,“ oli Spordilehe toonaseks sõnumiks.²⁴

Rahvusvahelises mõistes oli Eesti jalgpallurite suurim kordaminek osalemine 1924. aasta Pariisi olümpiamängudel, kuhu Eesti Olümpia Komitee (EOK) lähetas jalgpalliliidu ettepanekul rahvuskoondise.²⁵ Erinevalt tänapäevast ei tulnud toona sportlastel olümpiamängudele pääsemiseks kvalifitseeruda. Vajalik oli sportlase või võistkonna ülesandmine eeldusel, et tegu on amatöörspordlastega. Suurim probleem ja takistus oli enamasti just lähetuskulude katmine, mis oli üks põhjus, miks Pariisi olümpiamängud jäid Eesti jalgpalluritele ainsateks.

Mitmeid jalgpalliliidu plaane ala arengu püüdluses takistas liidu rahaline seis. 1920. aastatel oli majandusraskuste tõttu raskendatud välistreenerite Eestisse meelitamine ja nende kohapeal hoidmine ning ära jäid paljud muud tarvilikud tegevused ja algatused.²⁶ Samal perioodil toimusid pärast koondise kodumänge aga alati uhked banketid, kuhu EJK oli arvestanud kulu ühe inimese kohta 500 marka.²⁷ Bankettide tähtsust pole mõtet kahtluse alla seada, sest tegemist oli levinud kombega, kuid siiski annab see aimu, et päris vaesuses ei pidanud jalgpalliliit neil aastatel tegutsema.

Jalgpalli käekäiku käsitleti toona lehtedes laialdaselt ja rahvale läks selle tegevus palju korda, mistõttu kostus muuhulgas jalgpalliliidu aadressil ka kriitikat.²⁸ Pahameelt tekitasid suureskoorilised kaotused ja kaotused teistele Balti riikidele. Seetõttu seati lehtedes aeg-ajalt

²² Karmo, Meelis. Wabariigi vutituus, 56–57.

²³ I klass ehk Eesti meistrivõistluste tugevaim liiga. Alates 1929. aastast nimetati I klass ümber liiduklassiks. Luik, Margus. *Estonian football 100 years*, 20; Järva, Rein; Maidlo, Juhan; Teemägi, Erlend. Eesti spordi aastaraamat 1918–1940. Tallinn: Eesti Spordiajaloo Selts, 2015, 45–54.

²⁴ Eisman, M. Eesti Spordileht. 05.10.1928. *Jalgpalli kriisist ja selle lahendamisest*.

²⁵ Lääne, Tiit. Magnetkätega mees, 18.

²⁶ Eesti kehakultuuri aastaraamat VI. Toimetanud Luht, Arnold. Tallinn: Eesti Spordi Keskliidu kirjastus, 1932, 122.

²⁷ Karmo, Meelis. Wabariigi vutituus, 46; Schwede, Indrek. Väike jalgpallipiibel, 18–19.

²⁸ Lääne, Tiit. Jalgpallilood, 3.

kahtluse alla, kas jalgpalliliit teeb ikka piisavalt tööd, et tõsta ala taset, mis omakorda parandaks tulemusi rahvusvahelistes mängudes.²⁹ Enim ärritasid ajakirjandust 1926. aastal Kadriorus saadud 1:7 kaotus Rootsile, mille järel EJL-i selektiivkomisjon laiali läks, ja 1927. aasta lõpus toimunud maavõistlus Riias Lätiga, mille Eesti kaotas 1:4.³⁰ Ajakirjanduse arvates sõideti sinna ilma igasuguse põhjuse ja nõrga koosseisuga, et võita uuesti Lätit, keda sel hooajal oli juba võidetud.³¹

Siiski ei tohi unustada, et see periood oli nii Eesti riigile ja Eesti spordile kui ka jalgpallile ning jalgpalliliidule uus kogemus, mistõttu ala arengut esile kutsuvate lahendusteni jõudmine oli aeganõudev töö, seda eriti majandusraskuste valguses. FIFA liikmeks saamine, olümpiamängudel osalemine, pidevad välistreeneri otsingud, samuti lahenduste otsimine jalgpalli arendamiseks provintsidest on ilmekad näited, et jalgpalliliidu huvi oli siinse mängutaseme tõstmine ja rahvusvahelisel areenil pildil olemine.

1.2 Välistreenerite mõju Eesti jalgpallile

Äärmiselt olulised tegurid mistahes spordialal edukaks esinemiseks on kahtlemata teoreetilised teadmised spordialast, treeningutest ja taktikast. Meelis Karmo kirjeldab, kuidas Eesti Vabariigi algusperioodil tippmeeskondade treening välja nägi – see tähendas lakkamatult palju tugevaid pealelööke, mitte kokkumängu ega tehnika lihvimist.³² Samal perioodil harjutasid Tallinna Jalgpalli Klubi (TJK) pallurid kergejõustiklase Jüri Lossmanni käe all, treenides päevas kokku ligi kaheksa tundi ja sooritades tublisti pikamaajooksu.³³ Kuna kohapeal nappis vajalikke teadmisi ja kogemust, siis nii Eestis tegutsevad seltsid kui ka jalgpalliliit vaatasid esialgu põhjusega välismaa poole. Üsna ruttu oli kolmel tugevaimal võistkonnal (Sport, Kalev ja TJK) välismaalt palgatud treenerid.³⁴ Kuigi ka EJL võttis juba 1922. aasta veebruaris eesmärgiks leida koondisele välismaalt treener, ei õnnestunud sellise leidmine enne kui 1923.

²⁹ Lääne, Tiit. Magnetkätega mees, 34.

³⁰ Aastatel 1920–1940 valis Eesti koondisesse kuuluvad mängijad ja peatreeneri puudmisel ka alkoosseisus alustavad mängijad välja EJL selektiivkomisjon (ka: tehniline komisjon või rahvusmeeskonna kokkuseadmise komisjon). European football database. Vt. <https://eu-football.info/> (vaadatud 23.04.2019); Eesti Jalgpalli Liidu aastaraamat II, 1925. Toimetanud Visman, H.; Lugenberg, A. Tallinn: Eesti Jalgpalli Liidu kirjastus, 1925, 44.

³¹ Samas, 47; Eesti Spordileht. 30.09.1927. Lõvi, Oskar (pseudonüüm Kivi, Toomas). *Balti meistrite luigelaul*.

³² Karmo, Meelis. Vabariigi vutituus, 20.

³³ Koik, Lembit. Jalgpall. Minevikust tänapäevani, 192–193.

³⁴ Kalevi meeskonda treenis 1920. aastate alguses soomlane U. Malten, seejärel austerlased Hans Lustig ja Max Adler. VS Sporti soomlane Verner Eklöf ning TJK-d ungarlane Franz von Voggenhuber ja sakslane Willy Knesebäck. Koik, Lembit. Samas, 192–193.

aasta lõpus. Esimeseks rahvuskoondise välistreeneriks sai ungarlane Ferenc Konya, kes saabus Eestisse jalgpalliliidu kutsel eesmärgiga valmistada koondis ette eelseisvateks Pariisi olümpiamängudeks.³⁵

Nii Konya kui ka teiste Kesk-Euroopa jalgpallitreenerite Eestisse meelitamise taga oli suur konkurents nende treenerite enda kodumaal ja sellest tingitud majanduslik olukord sundiski neid vaatama kodust oluliselt kaugemale.³⁶ Samuti pidasid Eesti klubid palju sõprusmänge Kesk-Euroopa profiklubidega, kes tihti Baltikumis turneedel käisid, mis omakorda tekitas kontakte ja aitas leida jalgpalliharidust pakkuvaid spetsialiste.³⁷

1924. aasta alguses Eestisse jõudes alustas Konya kohe treeningtsükliga Gonsiori tänava maneežis, kus treeniti tugevalt ning järjepidevalt viis korda nädalas.³⁸ Kuna varem pidid jalgpallurid kahe hooaja vahel ise oma äranägemise järgi vormi hoidma, olid Konya tulekuga kaasnenud rasked talvised trennid Eesti jalgpallurite jaoks esmakordne kogemus. Meeste füüsiline vorm ei pidanud aga tavatult suurtele koormustele vastu, tekkis ületreenitus ja Pariisi ei jõutud oma parimas vormis.³⁹ Tulemuste ja treeningu mõttes osutus pärssivaks teguriks samuti külm ja pikk talv, mis ei lasknud jalgpalluritel välitingimustes pallitreeningutega alustada enne märtsi lõppu, kui oli võimalik kolida tahenenud liivaväljakutele. Teistel Tallinna väljakutel sai treeningutega jätkata alles aprilli lõpus.⁴⁰

Konya periood Eesti koondise juhendajana kestis pool aastat. Pärast mängu Ameerika Ühendriikide ja Iirimaaga lahkus ta ametist. Kuigi Konya ametlik bilanss koondise treenerina oli kahest mängust kaks kaotust, ei tohiks Konya perioodi üksnes selle saldo põhjal hinnata. 1924. aastale ehk olümpia-aastale oli pandud suured ootused ja lootused, kuid tervikuna oli see Eesti jalgpallile pettumus ning kaotati kõik seitse ametlikku kohtumist. Kaotused ja kriitika enamasti vanematest mängijatest koosnenud koosseisu üle pani tähelepanu pöörama noorematele mängijatele, kes osutasid füüsiliselt tugevamateks ja omandasid kaotustega lõppenud hooajast hulganisti kogemusi, sealhulgas Konya treeningutest olümpiaeelset

³⁵ Asemikkude Kogu koosolekute protokollid. 29.12.1921–06.02.1927. RA. ERA.1328.1.7, 3.

³⁶ Järvela, Ott. Õhtuleht. 06.12.2013. *Meenutame Eesti jalgpallis valitsenud Austria-Ungari, Islandi, Hollandi ja Taani aegasid*. Vt. <https://sport.oh tuleht.ee/556301/meenutame-est-i-jalgpallis-valitsenud-austria-ungari-islandi-hollandi-ja-taani-aegasid> (vaadatud 11.04.2019).

³⁷ Kalvet, Madis. Postimees. 13.10.2012. *Ungari on andnud Eesti koondisele kolm peatreenerit*. Vt. <https://sport.postimees.ee/1005098/ungari-on-andnud-est-i-koondisele-kolm-peatreenerit> (vaadatud 11.04.2019).

³⁸ Elmar. Eesti jalgpalli arenguetapid, koondandmed. Aastad 1920–1929. u 1978. ESM Fp 725:27 KK 201/F4-1/200A, 6.

³⁹ Lääne, Tiit. Magnetkätega mees, 18–19.

⁴⁰ Koik, Lembit. Jalgpall. Minevikust tänapäevani, 31.

perioodil.⁴¹ Ühtlasi tõid Konya rasked treeningtsükliid ilmsiks koondisemängijate seni nõrga üldfüüsilise vormi. Spordiajaloolane Tiit Lääne usub samuti, et esialgu „nähtamatut“ tööd teinud liidutreener Konya tulemuste loorbereid hakkas rahvuskoondis ja kogu Eesti jalgpall lõikama alles järgnevatel aastatel.⁴²

1925. aasta veebruaris käidi jalgpalliliidu koosolekul välja idee, et jalgpalliliidu juhatus võiks koondise taseme tõstmise huvides otsida treeneri, kes „Eesti jalgpalli esitusmeeskonna klassi tõstaks väärilisele kõrgusele, et meeskond vääriliselt Eesti värve välismaal kaitsta võiks“.⁴³ Sama aasta kevadel õnnestuski jalgpalliliidul Eestisse meelitada järgmine ungarlasest treener – kaheksakordne Ungari koondise internatsionaal ning varasemalt Saksamaal, Šveitsis ja Prantsusmaal treenerina töötanud Ferenc Nagy.⁴⁴ Nagy Eestisse meelitamist ja siinhoidmist raskendas aga rahaprobleem. Eesti Jalgpalli Liidu aastaraamatust võib välja lugeda, et rahapuuduse tõttu ei olnud võimalik Kesk-Euroopasse saata oma usaldusmeest, kes seal vahetuid kontakte looks, vaid tuli leppida aeglase kirjavahetusega ning Nagy jõudis siia alles mais, mitte talvel, nagu loodeti.⁴⁵ Probleemid jätkusid pärast Nagy Eestisse saabumist. Jalgpalliliit ei suutnud ungarlase palgasoovidele täielikult vastu tulla, mistõttu lahkus treener pärast kahekuulise lepingu lõppemist.⁴⁶ Nende kahe kuu jooksul tehti korralikke treeninguid, omandati jalgpalliharidust ja lõpetati hooaeg ühtegi mängu kaotamata.⁴⁷ Nagy hindas kõrgelt eestlaste valikuvõimalusi pallurite valimisel ning nende südikust ja mänguindu, see korvas tema hinnangul puudujäägid tehnika ja kokkumängu osas, mida pidi parandama üksnes töö ja treening, et jõuda lähemale Kesk-Euroopa mänguklassile.⁴⁸

Kolmandaks koondise välistreeneriks käsitleval perioodil osutus jällegi ungarlane. Sedapuhku oli selleks meheks Antal Mally, kelle palkas 1927. aastal treeneriks esmalt Tallinna klubi VS Sport, et välistreeneri toel oma arengus järgmisi samme teha.⁴⁹ Mallyt tervitati Eestis kui uut jalgpalliõpetajat, kes suutis tõepoolest Spordi meeskonna mängu ja taset tõsta, mis väljendus ka tulemustes. Sport esines edukalt nii välisklubide vastu peetud mängudes kui ka Eesti meistrivõistlustel, kus saavutati tiitlivõit.⁵⁰ Pärast Spordi edukat esinemist Helsingi pallinädalal

⁴¹ Evald Tipner, Eugen Einmann, Ralf Liivar ja Arnold Pihlak tegid oma suure läbimurde just 1924. aastal olümpiaturniiri järgselt.

⁴² Lääne, Tiit. Magnetkätega mees, 32.

⁴³ Asemikkude Kogu koosolekute protokollid. 29.12.1921–06.02.1927. RA. ERA.1328.1.7, 28.

⁴⁴ Eesti Spordileht. 11.06.1925. *Nagy Ferenc, uus Eesti jalgpalli treener.*

⁴⁵ Eesti Jalgpalli Liidu aastaraamat II, 1925, 52.

⁴⁶ Luik, Margus. *Estonian football 100 years*, 16.

⁴⁷ Samas, 16.

⁴⁸ Karmo, Meelis. Wabariigi vutituus, 39–42.

⁴⁹ Eesti Spordileht. 8.04.1927. *Uus jalgpalliõpetaja Ungarist.*

⁵⁰ Koik, Lembit. Jalgpall. Minevikust tänapäevani, 39–40.

veenis jalgpalliliit Mallyt ka Eesti rahvuskoondist abistama, millega ungarlane nõustus.⁵¹ Mally treeningfilosoofia nägi ette senisest väiksemat treeningmahtu, kuid intensiivsemat tööd treeningutel ja ühtlasi uut taktikalist mänguplaani.⁵² Mally juhendamisel esines koondis hästi, võidukad oldi kohtumistes Läti, Leedu ja Soomega ning kaotus tuli vastu võtta üksnes tugevalt Rootsi koondiselt.

Välitreenerid ei viibinud Eestis peamiselt majanduslikel põhjustel kuigi kaua ning suur osa rahvusvahelisi mängu tuli koondisel läbi ajada treeneripoolse ettevalmistuse ja juhtnöörideta. Kui treeningutel ei pruukinud liidutreeneri puudumine suurt probleemi tähendada, sest koondisevälisel ajal viibiti oma klubi juures, siis rahvusvahelistel mängudel omapead tegutsedes oli nii hea tulemuse saavutamine kui ka rahvusmeeskonna kokkumängu paranemine oluliselt raskendatud.

1.3 Staadionite olukorrast jalgpalli algusaastatel

Eesti jalgpalli algusaastate üks suurimaid probleeme oli „spordiväljakute kvantitatiivne vähesus ja kvalitatiivne viletsus“, mistõttu oli raskendatud kvaliteetne treenimine, areng ja vormi saavutamine.⁵³ Nagu varem mainitud, võis karm talv teinekord tähendada seda, et rahvusmeeskond ja klubid ei pääsenud mänguväljakutele treenima enne kui aprilli lõpus ning üksnes liivased platsid, mis tahenesid kiiremini, pakkusid võimalusi kevadisteks pallitreeninguteks. Kuni 1925. aastani puudus Eestis muruväljak, mis tähendas, et selle ajani tuli läbi ajada just liiva-, kruusa- ja muldkattega väljakutel, ning see asjaolu muutis külaskäigud Soome, Rootsi ja Läti, kus mängiti murul, katsumuseks.⁵⁴ Jalgpallistaadionite probleemi aktuaalsust 1920. aastate esimeses pooles kinnitab Eesti Spordileht, kus kirjutati 1924. aastal, et Tallinnas on üksnes kolmel meeskonnal oma väljak, ning kõik ülejäänud spordiorganisatsioonid on väljakuta.⁵⁵ Selline olukord tähendas paljude spordiseltside jaoks arengu pidurdumist, kuna jalgpalli tuli mängida laadaplatsidel ja karjamaadel.⁵⁶

⁵¹ Luik, Margus. *Estonian football 100 years*, 17.

⁵² Lääne, Tiit. *Magnetkätega mees*, 51.

⁵³ Eesti Spordileht. 14.08.1925. *TJK väli avamisvalmis*.

⁵⁴ Läti mängis oma kodumänge nii ASK staadionil, mis oli muruväljak, kui ka LSB staadionil, mis polnud murukattega. Siiski võis murukattega olev ASK staadion olla teinekord äärmiselt viletsas seisus. Lõvi, Oskar. Eesti Spordileht. 30.09.1927. *Balti meistrite luigelaul*.

⁵⁵ Eesti Spordileht. 14.08.1925. *TJK väli avamisvalmis*.

⁵⁶ Maidlo, Juhan; Piisang, Eugen. *Kalev. Läbi sajandi. Esimene osa. 1900–1944*. Tallinn: Ilo, 2001, 108.

Esimene ja ühtlasi vanim Tallinna väljak, kus jalgpallimängu harrastati, oli Tiigiveski spordiplats. Sealsel kruusaväljakul mängiti palli alates 1913. aastast ja mängupraktikat said täiskasvanute kõrval ka nooremad.⁵⁷ Samuti pidas 1921. aastal Eesti rahvuskoondis just Tiigiveskil oma esimesed rahvusvahelised mängud. Sama aasta lõpus otsustati aga seoses lähedal asuva haigla tõttu Tiigiveskil võistlemisest loobuda ning mõni aasta hiljem lõpetati Tiigiveskil ka igasugune treenimine.⁵⁸

1916. aastal rajati Tallinna võistkonna Olümpia initsiatiivil uus Näituseplatsi spordiväljak, millel oli järgneva 3–4 aasta jooksul jalgpallivaimustuse kasvamisel oluline roll. Uus väljak ajendas uue meeskonna loomist, uus meeskond tähendas omakorda rohkem jalgpallimänge ning nii anti ka rahvale jalgpallipisik edasi.⁵⁹

Edasine jalgpallielu jätkus pealinnas peamiselt VS Spordile kuuluval Spordi staadionil (täna Wismari staadionil) ja Kalevi spordiplatsil. 1916. aastal omandas Sport Toom-Vaestekooli valduses oleva roheline aasa, kuid uue välja tasandamine ning jalgpallimänguks kõlblikuks seadmine nõudis palju tööd ja raha, mida seltsil nappis, ning väljak valmis seetõttu esialgsel kujul alles 1920. aastaks.⁶⁰ Arendustööd jätkusid järgmisel aastal, kui Spordi laekur eraldas 750 000 marka, et laiendada uue staadioni piire ja parandada olmetingimusi. Sellised arengud tähendasid paremaid tingimusi tulevastele Eesti koondislastele, kelle kasvataja Sport oli.⁶¹

1920. aastal omandas Tallinna Kalevi selts Gonsiori aia rendiõigused. Seal asetsevat spordibaasi oldi varem jagatud Eesti Seltsi Lootusega. Järgnevatel aastatel asuti parandama baasis asuvat muldkattega jalgpalliväljakut, mis senimaani ei olnud oma kitsaste mõõtmete tõttu jalgpalli mängimiseks kõige paremaid tingimusi pakkunud.⁶²

Esimese murukattega jalgpalliväljaku ehitas endale TJK. See valmis 1925. aastal ja maksis klubile üle pooleteise miljoni marga.⁶³ TJK staadionist sai selle valmides kolmas Tallinnas aktiivselt kasutusel olev jalgpallistaadion Spordi ja Kalevi staadionite kõrval. Uus TJK staadion ei tähendanud vaid üht peaväljakut ja tribüüni, vaid staadioni kõrval asus kvaliteetne treeningplats, mis hoidis peaväljaku liigse koormuse eest kaitstuna.⁶⁴ Mõistagi ei tee üksnes

⁵⁷ Karmo, Meelis. Wabariigi vutituus, 13.

⁵⁸ Eesti Spordileht. 14.08.1925. *TJK väli avamisvalmis*.

⁵⁹ Maidlo, Juhan; Piisang, Eugen. Kalev. Läbi sajandi. Esimene osa. 1900–1944, 235.

⁶⁰ Eesti Spordileht. 01.01.1922. *V.S. „Sporti“ tekkimine ja 10. aastase tegevuse ülevaade*.

⁶¹ Karmo, Meelis. Wabariigi vutituus, 19.

⁶² Maidlo, Juhan; Piisang, Eugen. Kalev. Läbi sajandi. Esimene osa. 1900–1944, 54, 108; Antons, Kaarel; Voolaid, Kalle. Eesti spordi lugu, 113–114.

⁶³ Tallinna Jalgpalli Klubi 15. Tallinna Jalgpalli Klubi väljaanne. Tallinn: Ühiselu, 1936, 7–8.

⁶⁴ Eesti Spordileht. 14.08.1925. *TJK väli avamisvalmis*.

head treeningtingimused kedagi kohe paremaks, kuid mainimist väärib fakt, et aasta pärast staadioni valmimist tuli TJK esmakordselt Eesti meistriks. 1927. aastal toimus esimene ja ainus ametlik koondisemäng TJK staadionil, kui maavõistlusmängus läksid vastamisi Eesti ja Soome koondis. Pärast kohtumist kritiseerisid nii rootslasest vahekohtunik Alex Berqgvist kui ka Soome koondise mängijad väljaku kvaliteeti ja ütlesid, et selle kvaliteet on allapoole arvestust ning meenutab rohkem kartulipõldu.⁶⁵ See annab aimu ebakvaliteetsest staadionihooldusest või teadmiste puudumisest selle kohta, kuidas muruväljakuid kõige õigemini hooldada tuleks.

Eesti uueks rahvusstaadioniks, kus oli võimalik harrastada nii jalgpalli kui ka kergejõustikku, sai 1926. aastal valminud murukattega Kadrioru staadion, mis asub samas kohas tänapäevalgi. Staadion koos tribüünihoonega läks maksma üle kaheksa miljoni marga ja valmis Eesti Spordi Keskliidu koostöös Eesti Lauljate Liiduga, kelle huvi oli Kadriorus 1923. aastal korraldada VIII üldlaulupidu, mida ka tehti.⁶⁶ Pärast 1926. aastal spordistaadioni valmimise auks toimunud Eesti ja Leedu vahelist avamängu kiitsid leedukad uut staadionit taevani. Nende palluri Steponas Garbaciauskase sõnul võisid Leedu ja Läti nii heast staadionist oma kodu üksnes und näha.⁶⁷ Uus ja kvaliteetne muruväljak andis koondisele võimaluse mängida senisest suurema kodupubliku ees, sest valminud staadioni tribüünidele mahtus kokku 5000 pealtvaatajat.⁶⁸

Jalgpallimängu harrastati mõistagi ka väljaspool Tallinna. Seal puudusid küll kvaliteetsed spordiväljakud, kuid need võimaldasid siiski pidada erinevaid 1. ja 2. klassi meistrivõistluste mänge Tartus, Narvas, Pärnus ja teistes linnades.⁶⁹

Üks põhjus, miks spordiväljakuid, kus jalgpalli harrastada sai, oli vähe, on seotud asjaoluga, et staadionite ehitusega seotud kulud tuli peaaegu täielikult maksa spordiorganisatsioonidel endil ning riigi ja jalgpalliliidu toetused olid minimaalsed.⁷⁰ Siinkohal oli erand Kadrioru staadion, mis valmis Eesti Spordi Keskliidu rahastusel.⁷¹ Tiit Lääne sõnul oli 1920. aastatel kogu Eesti sport olukorras, kus riik suhtus sporti pigem jahedalt. See põhjustas kriitikat, et riik ei hooli

⁶⁵ Eesti Spordileht. 03.08.1927. *Kolmas võit*.

⁶⁶ Eesti Kehakultuuri Aastaraamat I. Toimetaja Tammer, Harald. Tallinn: Eesti Spordi Keskliidu kirjastus, 1927, 31; Antons, Kaarel; Voolaid, Kalle. Eesti spordi lugu, 116.

⁶⁷ Koik, Lembit. Jalgpall. Minevikust tänapäevani, 35–36.

⁶⁸ Päevaleht. 14.06.1926. *Eesti spordistaadion avatud*; Sikka, Olavi; Teemägi, Erlend. Ülevaade staadioni ehitusest. Vt. <http://www.kadriorustaadion.ee/?id=1448> (vaadatud 11.04.2019).

⁶⁹ Antons, Kaarel; Voolaid, Kalle. Eesti spordi lugu, 112.

⁷⁰ Silm, Steiv. Eesti jalgpallifännluse ajalugu, 1. osa. 02.06.2009. Vt. <https://soccernet.ee/artikkel/eesti-jalgpallifanluse-ajalugu-1-osa> (vaadatud 11.04.2019); Maidlo, Juhan; Piisang, Eugen. Kalev. Läbi sajandi. Esimene osa, 108.

⁷¹ Maidlo, Juhan; Piisang, Eugen. Kalev. Läbi sajandi. Esimene osa, 246.

Eesti sportlastest, ega ole huvitatud noortele paremate sportimistingimuste loomisest.⁷² Alles 1930. aastatest muutus olukord ja erinevate spordirajatiste nimekiri hakkas üha rohkem täienema.⁷³

1920. aastate esimeses pooles said arvestavates tingimustes treenida ja mängida vaid üksikud organisatsioonid. Võib arvata, et staadionite vähesuse ja nende kehva olukorra taha jäi siinse jalgpalli suurem areng kogu sellel kümnendil.

1.4 Meistrivõistluste korraldamine jalgpallis ja seltside arvukus

Eesti jalgpalli meistrivõistlustega tehti ametlikult algust 1921. aastal kui Eduard Saarepera poolt annetatud rändkarikale hakkasid mängima neli seltsi – Sport, TJK, Kalev ja Narva Võitleja. 1921–1927. aastani peeti meistrivõistlusi I klassis kas üks-miinus ehk karikasüsteemis või kaks-miinussüsteemis⁷⁴, mis aga tähendas olukorda, et meistrivõistlustel mängitavate mängude arv jäi väga väikseks. Ainuüksi 1925. aastal toimus meistrivõistluste raames üle 10 kohtumise, teistel aastatel varieerus see kahe ja üheksa mängu vahel.

Niivõrd väike koormus kõige tähtsamatel kodustel klubivõistlustel tähendas, et seltsid pidid otsima omale mängupartereid piiri tagant.⁷⁵ Selline trend oli eriti populaarne VS Spordi, Tallinna Kalevi ja TJK seltside puhul, kes käisid mängupraktikat kogumas ning vormi katsetamas välismaistel turneedel või pidasid vormi kontrollimise huvides ja seltside kassade täiendamise eesmärgil mängu kas lähinaabrite või Kesk-Euroopa riikide klubidega Tallinnas.⁷⁶ Kuigi võiks arvata, et tugevate välisvastastega mõõtu võttes pidanuks see siinsete seltside mängijate taset tõstma ning kindlasti oligi neil kohtumistel Eesti jalgpalli arengut silmas pidades tähtis roll, mida uskus Elmar Saar, siis oli antud mängudel ka negatiivne külg.⁷⁷ Lembit Koik märgib koondise jaoks ebaõnnestunud 1924. aastat, mil tänu välisklubidele oli võistlushooaeg küll mänguderohke, kuid tõi kaasa treeningute vähesuse ja vormilanguse.⁷⁸

⁷² Silm, Steiv. Eesti jalgpallifännluse ajalugu, 1. osa. 02.06.2009. Vt. <https://soccernet.ee/artikkel/eesti-jalgpallifanluse-ajalugu-1-osa> (vaadatud 11.04.2019).

⁷³ Antons, Kaarel; Voolaid, Kalle. Eesti spordi lugu, 116.

⁷⁴ Süsteem, kus esimese mängu võitnud võistkond jätkab plussringis, esimest korda kaotanud võistkond jätkab miinusringis ning pärast teise kaotuse saamist langeb võistkond finaalturniirilt välja.

⁷⁵ Karmo, Meelis. Wabariigi vutituus, 24.

⁷⁶ Lääne, Tiit. Magnetkätega mees, 46.

⁷⁷ Saar, Elmar. Eesti jalgpalli saamise loost kuni 1940/41.a. 1978. ESM Fp 725:27 KK 201/F4-1/200C, 4.

⁷⁸ Koik, Lembit. Jalgpall. Minevikust tänapäevani, 32.

1926. aastal kirjutasid kohalikud lehed taaskord kriitiliselt, kuidas Tallinnas peetakse üks pallimäng teise järel ning tõstatasid küsimuse, kas meeskondadel on üldse aega treenimiseks, sest „vaevalt sai üks väliskülaline lahkuda, kui saabus järgmine“.⁷⁹ Väideti, et pallurid on rohketest lahingutest klubisärkides sedavõrd kurnatud ja tüdinenud, ning sellise olukorra tõttu ei saa suuri allajäämisi, nagu 1:7 kaotus Rootsile, imeks panna.⁸⁰ Samuti võis koondise esitusele maavõistlusmängus jälje jätta sel perioodil tavaks olnud mitteametlike maavõistluste pidamine, mida korraldati vahetevahel päev enne ametlikku kohtumist.⁸¹

Eesti Spordileht tegi rahvusmeeskonna kriisi analüüsisides ettepaneku loobuda kurnavatest üritustest rahvusvaheliste võistluste eel ja anda mängijatele enne mängu vähemalt viis päeva puhkust, mis pidanuks nende arvates paremaid tulemusi tooma.⁸² Kuna sellel ajal puudusid teadmised taastumisest ja massaaži kasulikkusest, võisid sagedased mängud tööpoolest mängijatelt energiat röövida, seda enam, et tegu oli amatöörspordlastega, kes mängisid jalgpalli põhitöö kõrvalt.⁸³

Seltside arvukus hakkas kasvama 1922. aastal, kui Tallinnas ja teistes Eesti linnades ning maakondades asutati erinevaid väikeseltse. Uudisleht pidas seda Eesti jalgpalli suureks tõusuks.⁸⁴ Tuntumatest seltsidest astusid 1922. aastal EJL-i Tartu SS Kalev, Pärnu SS Tervis ja Kohila SS Püsivus. Kokku oli 1922. aastaks EJL-i liikmeid 23.⁸⁵ Seltside kasvule aitas kaasa 1925. aastal jalgpalliliidu esinduskogu poolt tehtud otsus kaotada ära suurseltside reservmeeskonnad, mida need olid ülal pidanud noorte kasvatamise eesmärgil. Noored pidid seepeale hakkama mujale vaatama, mis omakorda elavdas üldist jalgpallielu ja tähendas mitmete väikeseltside nagu Flora, ÜENÜTO, Sirius, Puhkekodu jpt tekkimist.⁸⁶ Elmar Saar toob välja, et 1925. aasta lõpuks oli jalgpall levinud peaaegu kõigisse Eesti suurematesse linnadesse ja maakonnakeskustesse.⁸⁷

1927. aastal võttis Eesti jalgpalli esivõistlustest osa juba 46 seltsi, mis annab aimu jalgpalli populaarsuse jätkumisest.⁸⁸ Kuigi ühest küljest tähendasid sellised muutused jalgpallimaastikul

⁷⁹ Karmo, Meelis. Wabariigi vutituus, 51; Lääne, Tiit. Magnetkätega mees, 46–47.

⁸⁰ Lääne, Tiit. Magnetkätega mees, 46.

⁸¹ Luik, Margus. *Estonian football 100 years*, 16.

⁸² Eesti Spordileht. 27.08.1924. *Esitusmeeskonna kriis*.

⁸³ Arusaam massaaži kasulikkusest tuli Eesti jalgpalli alles 1930ndate alguses. Saar, Elmar. Eesti jalgpalli saamise loost kuni 1940/41.a. 1978. ESM Fp 725:27 KK 201/F4-1/200C, 4.

⁸⁴ Uudisleht. 24.07.1929. *Nahkkuuli XX suurpäevad*.

⁸⁵ Liidu liikmesorganisatsioonide nimekirjad. 1921–1934. RA. ERA.1328.1.25, 8–10.

⁸⁶ Koik, Lembit. Jalgpall. Minevikust tänapäevani, 51.

⁸⁷ Saar, Elmar. Eesti jalgpalli arenguetapid, koondandmed. Aastad 1920–1929. 1978. ESM Fp 725:27 KK 201/F4-1/200A, 7.

⁸⁸ Liidu liikmesorganisatsioonide nimekirjad. 1921–1934. RA. ERA.1328.1.25, 8–10.

seltside omavaheliste kohtumiste sagenemist ja noortele rohkemat mänguaega, ei saa neid protsesse pidada Eesti jalgpalli arengut silmas pidades üdini positiivseks. Väikeseltside treeningtingimused olid suurseltsidega võrreldes ülimalt viletsad, korralike staadionite asemel treeniti heinamaadel, mis kindlasti jättis jälje noormängijate kvalitatiivsele arengule.⁸⁹

Klubide arvukus I klassis püsis aastatel 1921–1925 esialgu nelja kuni kuue võistkonna vahel, 1926. ja 1927. aastal osales meistrivõistluste kõrgeimal tasemel aga juba üheksa võistkonda, mis vähemalt statistiliselt näitas progressi. Reaalsuses olid aga uued Tallinna klubid Sirius, Võitleja, Meteor ja Merkur suhteliselt nõrga tasemega ja vahe esimestega oli väga suur. Selle ilmekaks näiteks võib tuua 1927. aasta I klassi võistluste tulemused, mis olid äärmiselt ühepoolsed, Kalev võitis Tallinna Merkuri 9:0, TJK aga Tallinna Meteori 7:2 ning Sport Pärnu Tervist koguni 16:1.⁹⁰

Üheks Eesti jalgpalli probleemiks esimese seitsme aasta jooksul peangi esivõistlustel kasutusel olnud karikavõistluste süsteeme, mis oma olemuselt tähendasid kohalikele seltsidele lühikesi võistlushooaegasid. Minu hinnangul on riigisisestel esivõistlustel kaks olulist rolli – ühest küljest panevad need paika seltsidevahelise jõudude vahekorra, mis on alati rahvusmeeskonna komplekteerimise juures oluline. Teisest küljest on aga esivõistlused just need, mis aitavad kaasa rahvusmeeskonda kuuluvate mängijate ettevalmistamisele maavõistlusmängudeks, ning mis on platvormiks tulevaste koondislaste esiletõusuks ja nende proovilepanekuks seniste koondislaste vastu. Kuna I klassi tasemel oli vähe seltse, oleks mängude arv võinud tõusta tugevamate seltside mitmekordse omavahel läbimängimise tulemusena. Kuigi suuremad Eesti seltsid pidasid sellel perioodil kohtumisi välisklubidega, oli sellistel sõprusmängudel siinsete meeskondade taseme tõstmise kõrval ka negatiivseid külgi.

1.5 Koondise tulemused ja tase rahvusvahelisel tasandil

Eesti jalgpallikoondise rahvusvaheliste mängude algus oli vaevaline ja allajäämised esialgu paratamatud. Ilmeka näitena võib tuua koondise esimese kohtumise Soome vastu Töölo muruväljakul, kuhu eestlased sõitsid mängima vähimagi eeltreeninguta ja puuduliku varustusega. Kuna Eestis sel ajal muruväljakud puudusid, vajati enne maavõistlust soomlaste abi, et sealsetele tingimustele vastav varustus saada.⁹¹ Kogemuste hankimise tähe all mänginud

⁸⁹ Koik, Lembit. Jalgpall. Minevikust tänapäevani, 51.

⁹⁰ Järva, Rein; Maidlo, Juhan; Teemägi, Erlend. Eesti spordi aastaraamat 1918–1940, 53.

⁹¹ Koik, Lembit. Jalgpall. Minevikust tänapäevani, 22.

Eesti koondise esimese viie aasta tulemused rahvusvahelisel areenil olid järgmised: 17st mängust võideti 2 ja kaotati 12. Suured kaotused numbritega 2:10 ja 0:6 tuli vastu võtta just Soomelt, kes oli rahvusvahelisel tasemel jalgpalliga alustanud 10 aastat varem ja oli oluliselt kogenum.⁹²

Tähelepanuväärseim sündmus sel perioodil oli kahtlemata Eesti jalgpallimeeskonna osalemine 1924. aasta Pariisi olümpiamängudel, kus kaotati oma ainsaks jäänud mängus USA-le tulemusega 0:1. Siinne ajakirjandus ja üldsus hindas tulemust heaks.⁹³ Samuti kiitsid eestlasi välismaised lehed, kes nägid Eesti rahvuskoondist mängimas esimest korda. Neid üllatasid eestlaste oskused ja kõrgklassimäng nõnda suurel ja olulisel rahvusvahelisel võistlusel.⁹⁴

Samal aastal mängiti Stockholmis Rootsiga ja vaatamata 2:5 kaotusele, avaldasid Rootsi lehed *Idrottsbladet* ja *Stockholms Tidningen* pärast kohtumist Eesti koondisele tunnustust nende kiiruse, sümpaatse mängu ja heade mängijate eest, keda usuti kaugele jõudvat. Üldhinnanguks pakkusid sealsed lehed, et Eesti kuulub keskmisesse klassi ning on võrdne Türgi ja Poolaga.⁹⁵ Pean rootslaste hinnangut aga liiga kiitvaks kahel põhjusel. Esiteks pole võimalik, et Eesti koondis senimaani oma kahe võiduga 14st mängust võiks üldse Euroopa mõistes keskklassi kuuluda. Teiseks olid Poola ja Türgi tulemused sel perioodil oluliselt paremad kui Eestil. Samuti oli selleks ajaks Eesti koondis kohtunud nii Poola kui ka Türgiga ning mõlemad kohtumised eestlased kaotasid.⁹⁶ Tähelepanuväärne on siiski see, et koondis rahvusvahelisel tasandil säärast tunnustust pälvis. On teada, et 1925. aasta alguses soovisid Eesti koondisega mõõtu võtta nii Ungari kui ka Austria tugevad koondised, mis viitab sellele, et need välisriigid pidasid Eestit heaks vastaseks.⁹⁷

Kodune meedia oli 1924. aasta hooajas pettunud ja koondis sai palju kriitikat. Pärast Tallinnas vastuvõetud kaotust Leedule heideti ette, et koondis eelistas põhjuseta vanemaid mängijaid noorematele. Leiti, et „kiiremas korras on meeskonnale tarvis tuulutust ja värsket verd“, kuid samas avaldati ka lootust, et kriis seljatatakse ja ees ootavad paremad ajad.⁹⁸ Noorenduskuuri ideed toetas ka jalgpalliliit ise, kelle selektiivkomisjon nimetas juba järgmiseks mänguks

⁹² Eesti Spordileht. 01.01.1922. *Jalgpall*.

⁹³ Postimees. 26.05.1924. *Ameerika-Eesti*; Elmar. Eesti jalgpalli arenguetapid, koondandmed. Aastad 1920–1929. u 1978. ESM Fp 725:27 KK 201/F4-1/200A, 6.

⁹⁴ Lääne, Tiit. Magnetkätega mees, 24–25.

⁹⁵ Samas, 28.

⁹⁶ Luik, Margus. *Estonian football 100 years*, 337–338.

⁹⁷ Lääne, Tiit. Magnetkätega mees, 34.

⁹⁸ Eesti Spordileht. 27.08.1924. *Esitusmeeskonna kriis*.

Soome vastu koosseisu viis noort mängumeest, eesotsas 18-aastase Eugen Einmanni, kellest kujunes järgneviks kümneks aastaks Eesti koondise üks nurgakivi.⁹⁹

Ajavahemikul 1925–1927 oli saadud üksjagu kogemusi nii rahvusvahelistest mängudest kui ka erinevalt välistreeneritelt, kes olid mängijaid taktikalise ja tehnilise poole pealt koolitanud. Koondis mängis neil aastatel 14 korda, võites 7 ja kaotades kõigest 4 mängu. Nende hulka kuulusid Soome koondise alistamine kahel korral kolmest mängust, Leedu koondise ülemängimine kõigis kolmes mängus ja Läti võitmine neljast mängust kahel korral. Üksnes Rootsi vastu tuli mõlemal korral alla jääda, kuid Rootsi näol oli tegemist väga tugeva tasemega koondisega, kelle meeskond oli 1924. aasta olümpiamängudel saavutanud 3. koha. Pärast 1927. aastal peetud Rootsi-Eesti kohtumist, mis lõppes küll rootslaste 3:1 võiduga, ülistas sealne meedia sarnaselt 1924. aastale kõrgelt eestlaste mängutaset. Rootsi ajakirjanike arvates oli eestlaste mängutase kõrgeim teistest Balti riikidest ja parem Soome omast.¹⁰⁰

Lisaks välismeediale kiitis koondist toleaeagne tuntud spordiajakirjanik Oskar Lõvi, kes kirjutas Eesti Spordilehes järgnevalt.

„Kokkuvõttes on Eesti hooaja jooksul jalgpallis tunduvalt edenenud. Võttes varemaste aastate saavutusi, paistab vahe nüüdsega võrreldes eriti silma. Oleme saavutanud mõndagi ja samuti kaotanud ka mõndagi, kuid mis olemas ja siiski alal – see on edu. Eesti pallisaavutused on meie naaberriikidega võrreldes isegi väga tähelepanuväärsed, kuid et see oleks meie saavutuste haripunkt, on palju ütelda. Meil on usku ja võimeid suuremasse ja kui see ei jõua kätte tuleval hooajal, siis hiljemalt, kuid siis vahelt seda kindlamalt.“¹⁰¹

1927. aastal paistsid rahvusvahelisel tasandil erilisel silma Tallinna meeskonna jalgpallurid, kelle näol oli tegemist sisuliselt Eesti rahvuskoondisega, ja kes olid kutsutud osa võtma Helsingi pallinädala nimelisest turniirist, mis korraldati Helsingis toimunud FIFA kongressi auks.¹⁰² Tallinna meeskond esines üle ootuste hästi: võideti Oslost ja viigistati Helsingiga. Neid mängu jälgisid kongressilt osa võtnud 21 rahvuse esindajad, mis oli hea reklaami Eesti jalgpallile rahvusvahelises mõistes.¹⁰³

Oma paremusjärjestuse rahvusmeeskondadest tegi ka FIFA, kes arvestas üksnes 1927. aastal peetud maavõistlusmängude tulemusi. Selle järgi paigutati 28st Euroopa riigi

⁹⁹ Eesti Spordileht. 27.08.1924. *Uued sündimised*.

¹⁰⁰ Lääne, Tiit. Magnetkätega mees, 55.

¹⁰¹ Lõvi, Oskar. Eesti Spordileht. 11.11.1927. *Pallihooaja hinnang*.

¹⁰² Lääne, Tiit. Magnetkätega mees, 52.

¹⁰³ Koik, Lembit. Jalgpall. Minevikust tänapäevani, 40.

jalgpallikoondisest Eesti koguni 9. kohale. Järgnesid Holland, Ungari, Prantsusmaa ja Saksamaa. Eesti peamisteks vastasteks olnud Rootsi oli 3. kohal, lähinaabrid Läti 15., Soome 21. ja Leedu 27. kohal.¹⁰⁴ Mitmed Euroopa ajalehed pidasid aga Eesti 9. kohta tabelis teenimatult kõrgeks, sest Eesti mängis valdavalt endast nõrgemate koondiste vastu.¹⁰⁵ Sarnaselt Spordilehele leian, et selliselt koostatud tabel reaalselt jõudude vahekorda ei peegeldanud, kuid kahtlemata oli see tunnustuseks Eesti jalgpallile.¹⁰⁶

Heade tulemuste valguses tekkis jalgpalliliidul idee osaleda koondisega 1928. aasta olümpiamängudele, mida toetas ka meedia, põhjendades võimalikku lähetamist koondise hea rahvusvahelise tasemega ja ühtlasi ala populaarsusega rahva seas.¹⁰⁷

Kui võtta arvesse 1927. aastaks saavutatud tulemused, siis ei tundu Rootsi ajakirjanike, FIFA ja kohaliku ajakirjanduse säärane ülistus koondise rahvusvahelisele edule liigselt ülepakutuna, vaid pigem kinnitab selleks hetkeks saavutatud tulemuste põhjal tehtavaid järeldusi – Eesti oli edukaim Baltimaadest ja samuti tugevam kui Soome.

¹⁰⁴ Eesti Spordileht. 13.01.1928. *Euroopa jalgpallibilanss*.

¹⁰⁵ Eesti Spordileht. 13.01.1928, *Eesti jalgpalli uhke seis*.

¹⁰⁶ Samas.

¹⁰⁷ Asemikkude Kogu koosolekute protokollid. 29.12.1921–06.02.1927. RA. ERA.1328.1.7, 46; Lääne, Tiit. *Magnetkätega mees*, 61.

II Eesti jalgpall 1928–1940

2.1 Eesti Jalgpalli Liidu tegevus

Nagu eelnevalt mainitud, ei suutnud jalgpalliliit 1928. aasta alguseks provintssides jalgpallielu sedavõrd elavdada, et maakondadest konkurentsivõimelisi liiduklassi võistkondi tekiks või et sealt uusi mängijaid rahvuskoondisesse sirguks. Olulised edasimineked toimusid just 1930. aastatel, mil Eesti Jalgpalli Liidu esimeheks oli saanud Ado Anderkopp, kelle juhtimisel jätkusid liiduklassi mängijate lähetamised maakondadesse sealseid mängijaid harima. Samuti kavatseti JS Estonia ja teiste seltside eeskujul – kes olid tõestanud, et andekad noored on Eesti jalgpallile palju väärt – hakata looma noorterühmitusi, mida jalgpalliliit toetaks ning kust pidid „aegade jooksul loomuliku arengu teel kristalliseeruma andekad“.¹⁰⁸ Konkreetsete sammudeni jõuti 1935. aastal, mil EJL kehtestas liiduklasside meeskondadele tingimuse omada kahte noortevõistkonda.¹⁰⁹

Noorte „füüsilise kasvatamisega“ olidki senini tegelenud peamiselt erinevad ühendused ja organisatsioonid nagu Ülemaailmne Eesti Noorsoo Ühendus (ÜENÜ), Eesti Koolinoorsoo Keskliit, Noorte Meeste Kristlik Ühing (NMKÜ), Eesti Skautide Liit, Eesti Gaidide Liit, Noored Kotkad ja Kodutütred, korraldades muuhulgas ka spordivõistlusi ja -üritusi.¹¹⁰ Riiklikul tasandil hakkasid muutused toimuma 1935. aastast, kui valitsusringkonnad pidasid vajalikuks hakata välja kujundama riiklikult ja rahvuslikult mõtlevat noorsugu.¹¹¹ Selles valguses tähendas 1936. aastal välja kuulutatud Noorsoo organiseerumise seadus seda, et nüüd oli ka riigi huvi soosida noorte spordiga tegelemist ja kuulumist spordorganisatsioonidesse.¹¹² Tiit Lääne arvates arenes sellise suhtumise muutusega ka siinse jalgpalli meisterlikkus.¹¹³

1937. aastal alustas jalgpallitreener Elmar Saar tööd Eesti Spordi Keskliidu jalgpalliõpetajana, andes lühikursusi jalgpallitegelastele, kohtunikele ja mängijatele eri linnades üle kogu Eesti ja viies läbi nii teoreetilisi loenguid kui ka praktilisi tunde.¹¹⁴ Edu maakondades jalgpallihariduse

¹⁰⁸ Eesti Kehakultuuri Aastaraamat V, 99.

¹⁰⁹ Saar, Elmar. Ettekanne Eesti jalgpalli 70. aastapäevale pühendatud istungil. 1978. ESM Fp 725:27 KK 201/F4-1/200B, 24.

¹¹⁰ Antons, Kaarel; Voolaid, Kalle. Eesti spordi lugu, 162–164.

¹¹¹ Niinemaa, Marju. Noorsoo organiseerimine Eesti Vabariigis 1936–1940. Magistritöö. Juhendaja Pajur, Ago. Tartu: Tartu Ülikool, 2013.

¹¹² Antons, Kaarel; Voolaid, Kalle. Eesti spordi lugu, 164–165

¹¹³ Silm, Steiv. Eesti jalgpallifanluse ajalugu, 1. osa. 02.06.2009. Vt. <https://soccernet.ee/artikkel/eesti-jalgpallifanluse-ajalugu-1-osa> (vaadatud 11.04.2019).

¹¹⁴ Jalgpalli õpetaja E. Saare tegevuse kavad ja aruanded. 01.01.1937–31.07.1939. RA. ERA.1322.1.86.

levitamisel ilmestavad 1930. aastate teises poole liiduklassi meistrivõistluste tulemused, kus väiksemate linnade meeskonnad Tartu, Narva ja Pärnu lõpetasid hooajad tabeli keskel, mitte lõpus, nagu oli varem tavaks olnud. Hooaeg 1939–1940 läks ajalukku, kui esimest korda tuli jalgpallis Eesti meistriks Tartu Olümpia selts, sest mitte kunagi varem ei olnud võistkond väljaspool Tallinna meistriks tulnud.¹¹⁵ Lisaks hakkasid esmakordselt Eesti A-koondises mängima jalgpallurid väljaspool Tallinna seltse. 1930. aastatel kuulus eri aegadel rahvuskoondisesse mängijaid Tartu, Narva ja Pärnu meeskondadest.¹¹⁶ Nii-öelda provintsimeeskondadest rahvuskoondisesse jõudmine ja seal püsimine polnud lihtne, sest Tallinna seltside mängijad hoidsid kokku ja suhtusid mujalt koondisesse tulnud jalgpalluritesse kui sissetungijatesse. Levinud oli „sissetungijate ära nullimine“, mis tähendas, et teised koondislased panid mängu ajal uued mängijad meelega rasketesse olukordadesse, põhjustades seeläbi nende ebaõnnestumise ja edaspidistest koondisekutsetest ilmajäämise.¹¹⁷

Jalgpalliliidule mõjus positiivselt 1928. aastal alanud Balti turniir, mis toimus vaheldumisi Tallinnas, Riias ja Kaunases, ning aitas tänu rahva suurele huvile liidu kassat täita.¹¹⁸ 1931. aastal, pärast teist korda Tallinnas toimunud Balti turniiri, sõnas EJL asjaajaja Arnold Luht: „Aastast-aastasse liitu rõhunud majanduse raske koorem, mis tihti ei lubanud algatada nii mõndagi üldiselt tarvilikku kava, on haihtunud.“¹¹⁹ Raha andis võimaluse palgata liiduklassi võistkondi abistav ja samal ajal rahvuskoondist juhendav liidu alaline treener-massöör, samuti alustati Tallinnas noormängijatele mõeldud kursustega.¹²⁰

Vaatamata liidu rahalise seisu paranemisele, ei jõudnud Eesti jalgpallurid pärast 1924. aastat kordagi olümpiamängudele. Põhjused, miks nii 1928., 1932. ja 1936. aasta olümpiamängudest loobuti, olid erinevad. 1928. aastal Amsterdamis toimunud turniirile minek, mis oli EJL-i poolt 1927. aastal eesmärgiks seatud, tundus veel olümpia-aastalgi jõus olevat.¹²¹ Samuti oli koondis EJL esimehe Aleksander Lugenbergi juhtimisel alustanud talviste treeningutega ja ESK toetas omalt poolt jalgpallurite lähetamist 60 000 margaga.¹²² Kuigi täpset põhjust, miks olümpiale minemata otsustati jääda, ei ole teada, vihjati lehtedes, et selle tingis ümbernurga ja üksteisest

¹¹⁵ Järva, Rein; Maidlo, Juhan; Teemägi, Erlend. Eesti spordi aastaraamat 1918–1940, 78–89.

¹¹⁶ Tartu Olümpiast kuulusid 1930. aastatel koondisesse Richard Kuremaa, Viktor Sieger ja Aleksander Kõss, Pärnu Tervisest Jüri Välbe ja Richard Kuremaa ning Narva THK-st Nikolai Kaubisch. Luik, Margus. *Estonian football 100 years*, 418–427.

¹¹⁷ Nii juhtus Nikolai Kaubischiga 1936. aastal. Schwede, Indrek. Väike jalgpallipiibel, 17.

¹¹⁸ Saar, Elmar. Eesti jalgpalli saamise loost kuni 1940/41.a. 1978. ESM Fp 725:27 KK 201/F4-1/200C, 6.

¹¹⁹ Eesti kehakultuuri aastaraamat VI, 122.

¹²⁰ Samas, 123.

¹²¹ Asemikkude Kogu koosolekute protokollid. 29.12.1921–06.02.1927. RA. ERA.1328.1.7, 46.

¹²² Lääne, Tiit. Magnetkätega mees, 62.

mööda rääkimine, lisaks väravavaht Evald Tipneri raske vigastus ja maavõistlusmängude pidamata jätmine, mis oleks pidanud koondist mänguliselt ette valmistama.¹²³

1932. aastal toimunud Los Angelese olümpiamängudest eemalejäämine oli aga suhteliselt ootuspärane, toimumiskoht oli lihtsalt sedavõrd kaugel. Lisaks oli üleüldine majanduslik seis raske ja Eesti delegatsioon oli lõppkokkuvõttes Ameerikas kaheliikmeline.¹²⁴

1936. aastal Berliinis toimunud olümpiamängudel osalemiseks alustas jalgpalliliit tööd juba aasta varem, kui loodi olümpiafond, mille abil loodeti rahva kaasabil kokku koguda olümpiamängudele minemiseks vajalik summa.¹²⁵ Kuid nagu eelnevalt mainitud, osutus 1935. aasta koondise jaoks raskeks, võita ei suudetud ühtegi rahvusvahelist mängu ja ka rahva huvi jalgpalli vastu hakkas vähenema. Lõppkokkuvõttes tegi EJL esimees Ado Anderkopp otsuse, et Eestil ei ole mõtet Berliini kaotama sõita ja raha on mõistlikum kulutada noortele. Nii nimetatigi olümpiafond ümber kasvufondiks.¹²⁶

Olümpiamängudelt eemalejäämine on kahetsusväärne, kuna see olnuks suursündmus nii jalgpalluritele kui ka rahvale ja võimaldanuks minu hinnangul ala veelgi populaarsemaks muuta. Kuna MM-turniirile jõudmine oli Eesti jaoks kvalifikatsioonimängude raskuse tõttu keeruline, oleks olümpiamängude näol olnud hea võimalus rahvusvahelisel suurturniiril osaleda ja oma oskuseid näidata. Samuti usun, et olümpiaturniiril osalemine oleks pakkunud motivatsiooni nii tollastele mängijatele jätkamiseks aktiivselt trenimist kui ka noortele, kelle jaoks oleks võinud olümpiamängudele jõudmise unistus olla üks suurimaid kannustajaid.

Enamikus Euroopa riikides, sh Eestis, valis 1920. aastatel koondisesse mängijaid selektiivkomisjoni. See tulenes otseselt treeneri teistsugusest rollist, mis tähendas sel ajal koondise trenimist ja juhendamist, mitte selle komplekteerimist.¹²⁷ 1930. aastatel hakkas aga see suund muutuma ja paljud tugevad Euroopa jalgpalliriigid nagu Saksamaa, Itaalia, Portugal ja Hispaania loobusid sellest komisjonist, andes suuremad volitused koondise koosseisu valimisel selle peatreenerile.¹²⁸ Ka Eestis kostus selektiivkomisjonist loobumise ideid. See

¹²³ Lääne, Tiit. Magnetkätega mees, 64.

¹²⁴ Tiit Kuningas, Tiit Lääne. Olümpiamängude ajalugu II. Suvemängud 1920–1944. Tallinn: Maalehe Raamat, 2005, 272–274.

¹²⁵ Uudisleht. 14.05.1935. *Sporidi päevakaja.*; Eesti Jalgpalli Liidu ringkirjad. 03.02.1933–21.02.1937. RA. ERA.1328.1.4, 17–19.

¹²⁶ Lääne, Tiit. Magnetkätega mees, 156–157.

¹²⁷ Järvela, Ott. Õhtuleht. 06.12.2013. *Meenutame Eesti jalgpallis valitsenud Austria-Ungari, Islandi, Hollandi ja Taani aegasid.* Vt. <https://sport.oh tuleht.ee/556301/meenutame-est-i-jalgpallis-valitsenud-austria-ungari-islandi-hollandi-ja-taani-aegasid> (vaadatud 11.04.2019).

¹²⁸ European football database. Vt. <https://eu-football.info/> (vaadatud 23.04.2019).

hoidnuks paljude arvates ära komisjoniliikmete erimeelsustest tingitud kompromissid. Neil aastatel koondisesse kuulunud mängija August Silber sõnas 1929. aastal võiduka Balti turniiri järgselt, kus ta ise koondise koosseisu paika pani järgmist: „Kui oleks mänginud see koosseis, mille määras tehniline komisjon, oleks meie kaotanud Lätile ja halvemalt mänginud ka Leeduga. Rahvusmeeskonna koostamine tuleb meil anda ühe isiku kätte, mis ära hoiab kompromissidest tingitud lapitud koosseisu.“¹²⁹ Selline ettepanek tehti 1930. aastal toimunud jalgpalliliidu koosolekul, kuid EJL otsustas Suurbritannia, Prantsusmaa ja teiste Skandinaavia riikide eeskujul komisjoniga jätkata, tõstes muuhulgas sinna kuuluvate liikmete arvu kolmelt neljale ning jättes liidutreeneri mõneks ajaks täielikult nõuandja rolli.¹³⁰

Kuna 1920. aastatel oli rahvuskoondise eesotsas harva treener, oli sellise komisjoni olemasolu igati põhjendatud. 1930. aastatel oli aga koondisel peaaegu alati treener. Seega oleks võinud koondise komplekteerimine jääda liidutreenerile, nagu jalgpalliliidu koosolekul välja pakuti. Eriti halvas seisus oli seetõttu 1930. aastal rahvuskoondise treener Fritz Kerr, kelle käed olid jalgpalliliidu poolt täielikult seotud: tal puudus kontroll mitte ainult koondise koosseisu, vaid ka algkoosseisu üle.¹³¹ Kui tänapäeval on loomulik, et treener valib kõigepealt maavõistlusele mineva koosseisu, seejärel algkoosseisu ja on oma valikutes vaba, siis toona võis jalgpalliliidu selektiivkomisjoni liikmete omavahelise vastasseisu tõttu valikud olla mõjutatud erinevatest mitte-sportlikest teguritest.

Eesti jalgpalli areng oli tänu jalgpalliliidu suurele tööle provintside järeleaitamises ja noortetööle panustamises hea. Küll aga leian, et see võinuks olla veelgi parem, kui liidutreeneritele oleks antud suurem usaldus ja vabadus. Üks võimalik viis oleks saanud olla selektiivkomisjoni ärakaotamine ajaks, mil rahvuskoondisel oli peatreener. See andnuks võimaluse rahvuskoondise treeneril koosseis maavõistlusmängudeks ning MM-valikmängudeks ja erinevateks turniirideks paika panna oma äranägemise järgi.

2.2 Seltside rahvusvahelised mängud

Margus Luik toob välja, et nii-nimetatud Eesti pallimargi tõstmisele Euroopas aitasid sellel perioodil kaasa Eesti amatööride seltsid, kes võõrustasid järjepanu nimekaid välisseltse ja

¹²⁹ Tehniline komisjon ehk selektiivkomisjon. Eesti Spordileht. 24.08.1929. *Eesti B.M.*

¹³⁰ Lääne, Tiit. Magnetkätega mees, 82.

¹³¹ Luik, Margus. *Estonian football 100 years*, 20.

profiklubisid ning nendega häid tulemusi välja mängisid.¹³² Kui vaadata eriti just 1930. aastatel peetud rahvusvahelisi klubimänge Eesti ja välismaiste meeskondade vahel, siis väärivad tähelepanu Spordi seltsi poolt väljamängitud tulemused nimekate vastastega. Alistada suudeti Stockholmi AIK, Kopenhaageni Fremad, Austria klubid W.A.C. ja Nicholson, Berliini Preussen ning viigistada Hispaania profiklubiga Barcelona Europa.¹³³ Võitude olulisust tõestab asjaolu, et austerlaste kaotused said äramärkimise osaliseks Viini spordilehes Sport Tageblatt, kus näiteks W.A.C.-i allajäämist Spordile peeti sensatsiooniks, kuid samas siiski „tööõnnetuseks“.¹³⁴ Häid tulemusi välisklubide vastu näitasid ka teised Tallinna ning maakondade seltsid, mis on hea näide jalgpallimeeskondade mängutaseme paranemisest üle kogu Eesti. 1935. aastal külastas Eestit Tšehhoslovakkia profiklubi Budejovice ja pidas siinsete seltsidega kokku kuus mängu. Kui Tallinnas saavutati sealsete tippseltside vastu võite ja viike, tuli Tartus leppida kaotustega, sest alla jäädi nii Olümpia kui ka Raudla seltsidele.¹³⁵ Narva Võitleja alistas 1937. aastal koguni kolmel korral põhjanaabrite Kuopio ja Kotka seltsid.¹³⁶ Jalgpalli taseme tõusule Pärnus andis kinnitust Pärnu Kalevi suur 5:1 võit Kaunase LFLS seltsi vastu samuti 1937. aastal.¹³⁷

Spordiajakirjanik Bertram Karro kirjutas 1935. aastal, kuidas mäng tugeva välisklubiga on Eestile isegi parem õppetund ja taseme tõstja, kui seda on maavõistlusmäng, sest viimane on oma olemuselt esinduslik ja sedavõrd eriline võistluse liik, et selle nime all ei ole sobilik õpitunde pidada.¹³⁸ Karro mainib samuti, kuidas tugevate välisklubidega kohtumised aitavad Eestit veelgi enam jalgpallikaardile kinnitada, täites seega propagandaülesandeid Eesti spordi tõeusteel: „küsitagu näiteks, kui hästi võivad mõned Kesk-Euroopa kuulsad jalgpalli professionaalmeeskonnad kiita meie jalgpallitaset.“¹³⁹

Oluline on aga selliste rahvusvaheliste klubidega mõõduvõtmistel mitte unustada asjaolu, et siia turneedele saabunud profimeeskonnad pidasid mitmeid mängu eri seltside vastu, vahel lausa järjestikustel päevadel. Teiseks oli tavaline, kui mõni profiklubi saabus Eestisse Soomest või mõnest muust riigist, kus oli samuti eelnevalt kohtumisi peetud. See kõik tähendas, et külaliste graafik oli tihe ja sisaldas palju reisimist, mis võis tingida teatud määral väsimust või

¹³² Luik, Margus. *Estonian football 100 years*, 20.

¹³³ Koik, Lembit. *Jalgpall. Minevikust tänapäevani*, 42–55.

¹³⁴ Lääne, Tiit. *Magnetkätega mees*, 93.

¹³⁵ Koik, Lembit. *Jalgpall. Minevikust tänapäevani*, 70.

¹³⁶ Samas, 85.

¹³⁷ Samas, 85.

¹³⁸ Karro, Bernhard. *Spordimagasin*. 01.1935. *Revideeritagu meie seniseid maavõistluslikke suhteid*.

¹³⁹ Samas.

motivatsiooniprobleeme. Seega ei saanud profiklubide kaotused nii sagedaste mängude arvu juures paberil endast nõrgemate Eesti seltside vastu alati üllatuslikud ja imekspandavad olla.

Hea näitena võib tuua varem nimetatud Budejovice meeskonna, kes 1935. aastal toimunud turnee alguses võitis Tallinnas tugevat Estoniat 2:1, viigistas seejärel Spordi ning TJK-ga, kuid kaotas siis kaks korda Tartu seltsidele, kellest ainsana liiduklassi kuulunud Olümpia selts oli 1935. aasta meistrivõistlustel konkurentsilt viimane. Samuti varem nimetatud Spordi suur võit austerlaste Nicholsoni profiklubi vastu, mis saavutati paar päeva pärast Estonia ja Nicholsoni vastasseisu, mille olid külalised 5:1 võitnud.¹⁴⁰

Eesti seltside rahvusvahelisi mängu välisklubidega tuleks suures pildis hinnata siinset jalgpalli arendavaks. On positiivne, et välisklubide vastu võtsid samuti mõõtu väiksemad seltsid Pärnust, Narvast ja Tartust, andes nende meeskondade jalgpalluritele võimaluse tugevate mängude kaudu kogemust saada ja oma mänguoskust parandada. Mida parem oli tase kodustel meistrivõistlustel mängivatel võistkondadel, seda parem sai olla koondise tase, kuna sel perioodil mängisid kõik Eesti koondislased Eesti meeskondades.

2.3 Rahvusmeeskonna peatreenerid

1930. aastatel muutus oluliselt rahvuskoondise eesotsas kasutatavate treenerite praktika. Kui 1930. aastate esimeses pooles kasutati kahel korral küll välistreenerid, siis 1930. aastate keskpaigast alates hakati üha rohkem rahvuskoondise treenimist ja juhendamist usaldama kohalikele treeneritele, keda selleks ajaks piisavalt kogenuteks võis pidada. Samuti olid klubide eesotsas vaid eestlastest treenerid, jalgpalli mängimise lõpetanud endised koondislased.¹⁴¹

1930. aastal EJL juhatuse poolt palgatud austerlane Fritz Kerr toodi Eestisse kindla eesmärgiga tõsta nii Eesti koondise kui ka noorte ehk järgmise põlvkonna taset, mis jalgpalliliidu tulevikku silmas pidades murelikuks tegi.¹⁴² Uue välistreeneri ülesandeks sai kava kohaselt rahvusmeeskonna komplekteerimine ja väljaõpetamine, aga ka kõigile Tallinna suurseltsidele treeningute läbiviimine, noorte järeleaitamine, uute seltside juhtide kasvatamine ja nende nõustamine.¹⁴³ Paraku ei läinud selle kava täitmine plaanikohaselt. Koondiski võitis kuuest

¹⁴⁰ Uudisleht. 27.07.1931. *Sport*.

¹⁴¹ Saar, Elmar. Ettekanne Eesti jalgpalli 70. aastapäevale pühendatud istungil. 1978. ESM Fp 725:27 KK 201/F4-1/200B, 17.

¹⁴² Karmo, Meelis. Wabariigi vutituus, 101.

¹⁴³ Eesti Kehakultuuri Aastaraamat V, 98.

peetud mängust vaid Soomet. Põhjuseid, miks see periood edukaks ei kujunenud on mitmeid. Üheks neist võis olla eelnevalt mainitud rahvuskoondise kokkuseadmise kord, mis ei pruukinud peatreeneri soovitusi arvesse võtta. Kehakultuuri aastaraamatus annab Arnold Luht mõista, et seltside omavahelise kemplemise ja mängijate ning avaliku arvamuse poolt väljendunud usalduse puudumine Kerri vastu vähendasid austerlase töövõimet ja raskendasid kava täitmist.¹⁴⁴ Samuti seadis EJK omalt poolt Kerri kvaliteedi kahtluse alla, jõudes otsusele, et valitsevate olude taustal ei ole edaspidi mõtet välistreenerit palgata.¹⁴⁵ Meelis Karmo mainib, et kuna Kerr ei meeldinud koondise liidritele, nakatas selline treenerivastane suhtumine nooremaid mängijaid ja selle tulemusena sai Kerri autoriteet kannatada.¹⁴⁶

1932. aastal usaldati jalgpalliliidu juhatuse poolt rahvuskoondise treenimine ja juhendamine esmakordselt kohalikule treenerile, kelleks oli Ungaris ja Hispaanias treeneritööga kokku puutunud Albert Vollrat. Paraku ei toonud selline eksperiment esimesel korral edu. Koondis kaotas sel aastal seitsmest mängust kuus ning Vollrati süüdistati liiga intensiivsete treeningute läbiviimises, mis jalgpallurid ära väsis, ja samuti nõrga distsipliini kehtestamises koondises.¹⁴⁷ ESK saatis Vollrati pärast hooaega Londonisse täiendavatele treenerikursustele, kus tal õnnestus töötada Inglismaa esidivisjonis mänginud Londoni Arsenal klubi abitreenerina.¹⁴⁸

Kui järgmistel aastatel välistreeneri otsingud ebaõnnestusid, siis 1935. aastal jõudis jalgpalliliit kokkuleppele koondist 1927. aastal juhendanud Antal Mallyga, kes naasis Eestisse. Lepingu kohaselt andis EJK Mallyle 100 dollarit kuus ja tasuta korteri. Vastutasuks sooviti koondise ja liiduklassi meeskondade juhendamist.¹⁴⁹ Mally nõudmisel meeskondlikku ja soleerimist vältivat mängustiili ellu viia üritanud rahvuskoondis ei saavutanud rahvusvahelisel erilist edu.¹⁵⁰ Võita ei suudetud kordagi, saadi palju viike või kaotati ja Balti turniiril jääd samuti viimaseks. Ebaõnnestunud katse välistreeneriga tulemusi parandada oli luhtunud. See andis omakorda võimaluse koondise juhendamine ja treenimine taaskord eestlasest treeneri kätte usaldada.

Kolmel järgneval aastal oli jalgpalliliidu treener varasemalt A-koondise mängijana tuntud Bernhard Rein. Viimaseks rahvuskoondise treeneriks esimesel iseseisvusperioodil jäi aga

¹⁴⁴ Eesti Kehakultuuri Aastaraamat V, 98.

¹⁴⁵ Samas, 98.

¹⁴⁶ Karmo, Meelis. Wabariigi vutituus, 103.

¹⁴⁷ Koik, Lembit. Jalgpall. Minevikust tänapäevani, 59–60.

¹⁴⁸ Karmo, Meelis. Wabariigi vutituus, 120–121.

¹⁴⁹ Lääne, Tiit. Magnetkättega mees, 142.

¹⁵⁰ Karmo, Meelis. Wabariigi vutituus, 140–143.

Elmar Saar, keda peeti üheks harituimaks ning tunnustatuimaks jalgpallitreeneriks Eestis.¹⁵¹ 1936. aastal treeneriseminari lõpetanud ja ESK-i jalgpalliõpetajana provintsidest tegutsenud Saar töötas jalgpalliliidus liidutreener Reinu kõrval alates 1938. aastast. Ametlikult asus Saar liidukoondist juhendama 1939. aastal.¹⁵² Eestlastest treenerite käe all mängis koondis suhteliselt edukalt. Eriti edukad oli 1937. ja 1938. aasta, kui saavutati mitmeid häid tulemusi, väärt võite ja ka Balti meistritiitel. Ajakirjanduse arvates oleks võinud koondisel minna isegi paremini, kui jalgpalliliit oleks koondise treeneri koos meeskonnaga välismängudele kaasa lähetanud. Paraku oli sel ajal kombeks seda igakord mitte teha ning koondis pidi aeg-ajalt välismaal iseseisvalt mänguplaani ja -taktikat vastavalt olukorrale muutma.¹⁵³

Lisaks on oluline märkida, et erinevalt 1920. aastatest oli koondisel 1930. aastatel reeglina peatreener alati olemas. Vahemikul 1928–1935 oli koondisel peatreener küll vaid kolmel hooajal, kuid alates 1936. aastast püsivalt. Selline suund võimaldas meeskonnal enne rahvusvahelisi mängu paremini valmistuda ning saada mängude ajal juhiseid, kuidas koondis saaks oma mängu parandada. On tõenäoline, et kohalike treenerite kasutamise praktikat oleks kasutatud edaspidigi, sest treenerikoolitused olid saenenud ja kahe kümnendi jooksul oli teadmiste tase jalgpallist olulisel määral tõusnud, mis vähendas vahet välismaalastest treeneritega, kelle palkamine oluks ilmselt kallim kui kohalike treenerite palgal hoidmine. Seda, et eestlastest treenerid oleks välja vedanud, tõestab asjaolu, et Albert Vollrat juhendas aastatel 1945–1947 Moskva Spartakit, võites klubiga kaks korda Nõukogude Liidu karikavõistlused.¹⁵⁴ Elmar Saar treenis Tallinna Dünamot, osaledes 1960–1962. aastal meeskonnaga ka NSVL meistrivõistlustel.¹⁵⁵

2.4 Muutused meistrivõistlustel ja arengud seltside arvukuses

Alates 1928. aastat toimusid ka Eesti meistrivõistlustel olulised muutused, kui jalgpalliliit otsustas heita kõrvale seni kasutatud kahe-miinuse- ja karikasüsteemi ning minna üle turniirisüsteemile, mis tähendas, et kõik liiduklassi meeskonnad pidid edaspidi omavahel läbi mängima ja mängude lõpuks enim punkte teeninud meeskond kuulutati Eesti meistriks. See muudatus tähendas pikemat liigahooaega ja rohkem mängu, eriti just väiksematele liiduklassi

¹⁵¹ Lääne, Tiit. Magnetkätega mees, 156.

¹⁵² Samas, 156.

¹⁵³ Samas, 172–173.

¹⁵⁴ Eesti spordi biograafiline leksikon, 1069.

¹⁵⁵ Samas, 797.

meeskondadele.¹⁵⁶ Ühtlasi alustati 1938. aastal Eesti karikavõistlustega, mis andis võimaluse heidelda Eduard Saarepera trofee eest lisaks liiduklassi meeskondadele ka madalamate liigade võistkondadel.¹⁵⁷

Kuna 1928. aastal keeldusid Spordi ja Kalevi eeskujul mitmed teised seltsid sellise turniirisüsteemi alusel meistritiitlit välja mängima, said uue formaadiga meistrivõistlused hoo sisse 1929. aastast, kui võistlusi alustas kuus liiduklassi võistkonda.¹⁵⁸ Alates 1932. aastat hakkasid meistrivõistlused toimuma juba kahes ringis, mis tähendas, et lisaks sellele, et kõik omavahel läbi mängisid, tehti seda nüüd kaks korda kodus-võõrsil printsibil. EJL-i arvates võis sellise muutuse valguses püüelda kogu liiga kvaliteedi tõusu poole ja parandada võistkondade taset, aga ka väiksemate seltside rahalist seisu.¹⁵⁹ Pikemad meistrivõistlused tähendasid, et hooaeg algas juba kevadel ja lõppes oktoobris. Selline muutus võis kasuks tulla ka rahvuskoondisele, mis kergendas esimesteks maavõistlusmängudeks valmistumist, pakkudes võistlusmänge juba kevadest alates ja vähendas vajadust klubidel naaberriikidesse kulukaid sõprusmänge pidama sõita.

Järgmine suurem muudatus oli liiduklassis mängivate seltside arvu tõstmine, millega tuldi välja 1935. aastal. Liiduklassi otsustati suurendada kuult võistkonnalt kaheksani ja kuigi see oli suurematele seltsidele esialgu vastuvõetav üksnes juhul, kui kahe ringi asemel mängitakse üks ring – sest väiksemate seltside vastu toimunud mängud ei olnud nii tulutoovad, ühtlasi tähendasid need veel rohkem kaugeid sõite keset hooaega – taastati peatselt kaheringiline turniirisüsteem.¹⁶⁰

Viimane suurem muudatus, mis meistrivõistluste sarjas tehti, oli üleminek Inglise süsteemile. See tähendas 1937. aasta hooaja alustamist sügisel ja selle lõpetamist järgmise aasta kevadel.¹⁶¹ Sellise muudatuse peamine eesmärk oli jalgpalliliidu jaoks klubides talvise treeningu osatähtsuse suurendamine, millest seni ei oldud väga hoolitud.¹⁶² Eesmärk realiseerus, sest edaspidi alustati jalgpalliõpetaja Elmar Saare käe all liiduklassi meeskondadele mõeldud treeninguid igal aastal juba jaanuari-veebruari paiku mõnes maneežis kolm korda nädalas.¹⁶³

¹⁵⁶ Koik, Lembit. *Jalgpall. Minevikust tänapäevani*, 40.

¹⁵⁷ Luik, Margus. *Estonian football 100 years*, 30.

¹⁵⁸ Samas, 18–20.

¹⁵⁹ Klubide üks peamisi sissetulekuallikaid oli piletimüügist saadav tulu ja väiksemate seltside kodumängud tugevate Tallinna seltside vastu olid seega materiaalselt neile kasulikud. Lääne, Tiit. *Magnetkätega mees*, 102.

¹⁶⁰ Eesti Spordileht. 20.03.1935. *Eesti jalgpall ja ta esivõistlused*.

¹⁶¹ Eesti Jalgpalli Liidu ringkirjad. 03.02.1933–21.02.1937. RA. ERA.1328.1.4, 43

¹⁶² Luik, Margus. *Estonian football 100 years*, 28.

¹⁶³ Jalgpalli õpetaja E. Saare tegevuse kavad ja aruanded. 01.01.1937–31.07.1939. RA. ERA.1322.1.86, 38.

Kui mõelda rahvuskoondisele, siis seni oldi üksnes olümpiaturniire silmas pidades talvel pallitreeninguid harrastatud ning kuna jääpall, mis paljusid jalgpallureid oli senini talviti tegevus hoidnud, muutus jäähoki esiletõusuga üha hääbuvamaks nähtuseks, oli Inglise süsteemile minek mõistlik.¹⁶⁴ Samal arvamusel on ka Tiit Lääne, kelle hinnangul hakkas talvine treening meeskondade treenitust ja taset tõstma. Enam ei saanud seltsid end kevadel läbi sõprusmängude vaikselt vormi viia, kuna sel ajal tuli edaspidi juba olulisi meistrivõistluste mängu pidada.¹⁶⁵

Periodile 1928–1940 on iseloomulik jalgpalli kandepinna laienemine ja seltside arvukuse järjepidev kasv. Oma osa oli selles jalgpalliliidu sihtotstarbelisel tööl, sest väiksemates linnades ja maakonnakeskustes tegeleti järjest rohkem jalgpalli populariseerimisega. Uuenenud formaadiga meistrivõistlustel osales 1930. aastal 30 seltsi, kuid see arv hakkas iga järgneva hooajaga kasvama, viimaseks jäänud 1939/1940 hooaja meistrivõistlusteks oli osalevate seltside hulk tänu maakondade pealetungile kasvanud 73-ni.¹⁶⁶ Liiduklassis mängivate võistkondade arv oli tõusnud 1930. aastaga võrreldes neljalt kaheksani ning kuigi esimeste ja viimaste vahel oli tasemevahe üsna suur, ei piirdunud maakondade ja väiksemate Tallinna seltside kaasamine liiduklassi üksnes seal peksupoisi rollis olemisega, mida tõestab Tartu Olümpia seltsi meistritiitel 1940. aastal.

Uute seltside tekkimisega kasvas järjest ka spordiväljakute arv Eestis. Spordiväljakuid rajati Paidesse, Rakverre, Türi, Põltsamaale ja paljudesse teistesse linnadesse, mis andis võimaluse jalgpalli harrastada paremates tingimustes üle kogu Eesti.¹⁶⁷ Toomas Tõnise toob välja, et esimese iseseisvusperioodi lõpul oli Eestis kokku 119 spordiväljakut.¹⁶⁸

Paraku lõppes Eesti jalgpall suuresti Nõukogude okupatsiooniga, mis tähendas seniste klubide sulgemist ja nende asendamist dünamote ja lokomotiividega. Elmar Saar võtab juunipöördega kaasnenud kokku järgnevalt: „Niisiis kõik, mis aastatega oli loodud, rittaseatud, kohandatud, arendatud – ka saavutatud – tuli jätta!“¹⁶⁹ Järgneval viiel kümnendil aset leidnud arengute

¹⁶⁴ Maidlo, Juhani; Piisang, Eugen. Kalev. Läbi sajandi. Esimene osa, 254.

¹⁶⁵ Silm, Steiv. Eesti jalgpallifännluse ajalugu, 1. osa. 02.06.2009. Vt. <https://soccernet.ee/artikkel/eesti-jalgpallifanluse-ajalugu-1-osa> (vaadatud 11.04.2019).

¹⁶⁶ Eesti Kehakultuuri Aastaraamat V, 98; Lääne, Tiit. Jalgpallilood, 3.

¹⁶⁷ Antons, Kaarel; Voolaid, Kalle. Eesti spordi lugu, 116.

¹⁶⁸ Tõnise, Toomas. Vabatahtliku spordiliikumise kujunemine, 5. Vt. www.spordiinfo.ee/g18s122 (vaadatud 11.04.2019).

¹⁶⁹ Saar, Elmar. Eesti jalgpalli saamise loost kuni 1940/41.a. 1978. ESM Fp 725:27 KK 201/F4-1/200C, 7.

tulemusel taandus jalgpall ENSV-s kolmandajärguliseks spordialaks ja paralleelselt muutus ka suhtumine jalgpalli, mida hakati pidama „vihatud vaenlaste mänguks“.¹⁷⁰

Leian, et kokkuvõttes oli Eesti meistrivõistluste järjepidev reformimine, mis oli küll suurematele seltsidele peamiselt rahalistel kaalutlustel vastumeelne, Eesti jalgpallile tervikuna positiivne. Sarnaselt hindas liiduklassi samm-sammulist arendamist ka Eesti Spordileht, kelle hinnangul oli liiga suurendamine ja mängude arvu tõstmine põhjendatud, kuna Eesti jalgpall ei saanud koonduda peajasjalikult Tallinna piiridesse. Seda enam, et võistkonnad väljaspool pealinna olid näidanud Tallinna seltside vastu häid tulemusi ning just regulaarsed liiduklassi mängud Tallinna seltside vastu pidid olema väiksemate seltside jaoks mängud, mille kaudu oma nõrkusi näha ja neid aja jooksul parandada.¹⁷¹

2.5 Koondise tulemused ja tase rahvusvahelisel tasandil

Aastatel 1928–1931 jätkusid Eesti koondise head esitused rahvusvahelisel tasandil. Eesti, Läti ja Leedu heade suhete taustal sõlmiti 1927. aasta lõpus kokkulepe, mis nägi ette Balti riikide omavahelist kolmikmaavõistlust, eesmärgiga selgitada välja ametlik Balti meister.¹⁷² Varasemalt oli mitteametliku Balti meistri välja toomise enda õlule võtnud Eesti Spordileht, kes pidas aastatel 1925–1927 meistrivääriliseks mõistagi Eestit.¹⁷³ 1928. aastal Tallinnas toimunud Balti turniiril võidutses ootamatult hoopis Läti. Eesti võitis aga turniiri nii 1929., kui ka 1931. aastal, mis kinnitas Eesti koondise üleolekut teiste Balti riikide suhtes vaadeldaval ajajärgul. Samal ajal hakkas muutuma jõudude vahekord Soomega, keda viiest omavahelisest peetud kohtumisest võideti vaid korra, ühtlasi kaotati kõik kolm kohtumist Rootsi vastu.

1928. aasta lõpus sai seni TJK-s mänginud Arnold Pihlakust esimene eestlasest professionaalne jalgpallur, kui ta liitus FK Austria Viini profiklubi kutsel sealse võistkonnaga ja veetis Austrias umbes pool aastat.¹⁷⁴ Kuna tavaliselt palkavad profiklubid leegionääre mõnest välisriigist kindla eesmärgiga tõsta klubi taset, võib Pihlaku liikumist Austria kõrgliigaklubisse pidada heaks signaaliks Eesti jalgpallurite mängutaseme kohta. Lisaks Pihlakule proovisid erinevad

¹⁷⁰ Schwede, Indrek. Eesti juhtum: kuidas rahva lemmikust sai vihatud vaenlase põlatud mäng. Jalka. 03.2010, 43–49.

¹⁷¹ Eesti Spordileht. 20.03.1935. *Eesti jalgpall ja ta esivõistlused*.

¹⁷² Balti turniir toimus 10 korda aastatel 1928–1933 ja 1935–1938. Eesti Kehakultuuri Aastaraamat III. Toimetanud Luht, Arnold. Tallinn: Eesti Spordi Keskliidu kirjastus, 1929, 119.

¹⁷³ Eesti Spordileht. 24.08.1929. *Eesti B.M.*

¹⁷⁴ Luik, Margus. *Estonian football 100 years*, 298; Lääne, Tiit. Viini profi päevaraamat, 11–13.

välisklubid enda ridadesse meelitada ka teisi Eesti jalgpallureid nagu Evald Tipnerit, Valter Neerist ja Eugen Einmanni, kuid erinevalt Pihlakust jätsid nimetatud pallurid välisklubide pakkumised profiks hakata vastu võtmata.¹⁷⁵ 1930. aastate lõpus MM-valikmängudes Saksamaa ja Soome vastu resultatiivselt mänginud Richard Kuremaa mänguoskusi hindasid kõrgelt Soome ja Saksa ajalehed, seades muuhulgas kahtluse alla Kuremaa päritolu, kuna mees mängis eestlase kohta liiga hästi.¹⁷⁶

Järgmised viis aastat olid rahvusvahelisel tasemel vähem edukad ja 29st ametlikust kohtumisest suudeti võita vaid 5, kaotati aga 14 mängu. Näiteks 1934. ja 1935. aastal ei suudetud võita mitte ühtegi ametlikku kohtumist. Tolleaegne mängija ja hilisem koondise peatreener Bernhard Rein heitis ette sel perioodil kasutusel olnud treeningmeetodeid, pidades neid valeks.¹⁷⁷ Spordiajakirjanik Oskar Lõvi mõneti meelevaldsel hinnangul oli koondise ebaedu põhjuseks mängijate nõrgad füüsilised eeldused. Lõvi arvates olid eestlased 10 cm liiga lühikesed ja 10 kg liiga kerged ning vajanuksid edaspidiste kaotuste vältimiseks Evald Tipneri suguseid „suuri mehi“.¹⁷⁸ Lõvi selline kriitika tulenes ühest küljest tema suurest Inglismaa jalgpalli lembusest, kus domineeris jõuline mängustiil, milles ta nägi edu saladust olevat, kuid sealjuures jättis ta arvestamata nii tollase keskmise Eesti mehe pikkuse (171 cm), jalgpalli kandepinna, mis oli siis alles väljapoole Tallinna arenemas, kui ka asjaolu, et Eesti mängustiil sellel ajajärgul oli Ungari treenerite mõjutustel just meeskondlik söödumäng ja sellega oli varem edu saavutatud.¹⁷⁹

Vaatamata maavõistlusmängude kaotamisele saadi sellel ajajärgul ka häid tulemusi. Näiteks 1934. aastal Balti turniiri asemel toimunud Turaani-nimelisel hõimurahvaste turniiril viigistati nii tugeva Ungari koondise kui ka Soomega, mida kohalikus ajakirjanduses peeti heaks tulemuseks. Uudislehe arvates jäi Turaani turniiri võitmine üksnes kohtuniku jämedate eksimuste taha.¹⁸⁰ Pärast Turaani turniiri kirjutas spordiajakirjanik Aadu Adari Spordimagasinis, et sel turniiril näidatud mäng tähistas Eesti jalgpalli uut ja paremat ajajärku

¹⁷⁵ Saar, Elmar. Eesti jalgpalli saamise loost kuni 1940/41.a. 1978. ESM Fp 725:27 KK 201/F4-1/200C, 5.

¹⁷⁶ Schwede, Indrek. Väike jalgpallipiibel, 22–23.

¹⁷⁷ Karmo, Meelis. Wabariigi vutituus 121.

¹⁷⁸ Tipner oli 194 cm pikk ja kaalus 85–87 kg. Eesti spordi biograafiline leksikon. 3. trükk. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2011, 945; Lõvi, Oskar. Spordimagasin. 06.1933. *Suuri mehi!*.

¹⁷⁹ Delfi. Keskmise eesti mees on 80 aastaga veninud kümme sentimeetrit pikemaks ja muutunud 15 kilo raskemaks. 02.08.2017. Võeras, Linda-Riin (toimetas). Vt. <https://forte.delfi.ee/news/ev100nadalat/vaata-ja-vordle-keskmise-eesti-mees-on-80-aastaga-veninud-kumme-sentimeetrit-pikemaks-ja-muutunud-15-kilo-raskemaks?id=79054378> (vaadatud 12.04.2019).

¹⁸⁰ Uudisleht. 12.08.1934. *Tu-Tu järelkaja*.

ning lähenemist Mitropa tasemele, kiites seejuures mitte ainult koondise tulemust, vaid julget mängustiili ja meeskonna sisu.¹⁸¹

Tulemused paranesid neljal viimasel aastal enne iseseisvuse lõppu (1937–1940), kui saavutati sarnane tase, mis oli olnud 1930. aastate alguses. 1937. aastal alistati Tallinnas Rumeenia koondis 2:1, samal aastal toimusid ka MM-valikmängud, kus Helsingis võideti Soomet ja Königsbergis kaotati pärast võidukat avapoolaega Saksamaale 1:4. Aasta hiljem, 1938. aastal võideti kolmandat korda Balti meistritiitel. Kahel viimasel aastal peeti kokku vaid viis kohtumist ja nendest mängudest suutsid Eesti koondislased vaid korra oma vastasest üle olla, mis ühest küljest näitab küll teatavat tasemelangust, sest alla jäädi Leedu ja Soome koondistele, kuid peetud mängude vähesuse tõttu ei tohiks neid kaotusi liialt ületähtsustada.

Kui vaadata, millisena hinnati eestlaste taset välismaal, siis saab seda nende põhjal kindlasti positiivseks pidada. 1930. aasta alguses avaldas FIFA kaks edetabelit. Nendest esimene oli jalgpalli maailma paremustabel, kuhu arvestati kõikide maailma jalgpallikoondiste senipeetud mängude tulemused ja Eesti koondis asetati 19. kohale 40st. Teises tabelis reastati Euroopa võistkonnad 1929. aastal peetud maavõistlusmängude põhjal ja Eesti paiknes ka selles arvestuses tabeli keskel – 16. kohal 28st riigist.¹⁸² 1939. aastal ehk Eesti jaoks sisuliselt oma riigi esimese iseseisvuse perioodi lõpul hindas Šveitsi spordileht Zürich Sport 25 Euroopa rahvuskoondise taset ja koostas oma edetabeli. Eestit hindas leht 15. koha vääriliseks, paremaks kui Läti, Leedu, Soome, Bulgaaria ja paljude teiste riikide taset.¹⁸³ Eesti ajakirjanduses peeti seda kohta väga heaks ja suureks tunnustuseks ning komplimendiks Eesti jalgpalli arengule ja selle käekäigule.¹⁸⁴

Võttes arvesse üksnes FIFA ja Zürich Sporti hinnanguid, saab järeldada, et Eesti koondist hinnati Euroopas 1930. aastatel keskpäraseks, mis on aga Eesti vaatevinklist kahtlemata siinset jalgpalli taset kiitev arvamus. Võrdluseks võib tuua Eesti jalgpalli praeguse seisuga, kus Eesti koondis asub 55 Euroopa Jalgpalliliidu (UEFA) liikmesriigi hulgas alles 42. kohal. Selles valguses tuleks praegust koondise taset hinnata selgelt alla keskmise vääriliseks.¹⁸⁵ 1930. aastate alguses ja lõpus koostatud tabelid tunduvad peetud maavõistlusi arvesse võttes

¹⁸¹ Adari, Aadu. Spordimagasin. 01.1935. *Aasta aare*.

¹⁸² Eesti Spordileht. 18.01.1930. *Rahvusvaheline jalgpalli bilanss*.

¹⁸³ Eesti Spordileht. 01.12.1939. *Sõjaaegset jalgpalli Kesk-Euroopas*

¹⁸⁴ Samas.

¹⁸⁵ FIFA/Coca-Cola World Ranking. Fifa.com. Vt. <https://www.fifa.com/fifa-world-ranking/ranking-table/men/#UEFA> (vaadatud 24.04.2019).

adekvaatsed, sest mõlemal juhul võideti kolmandiku jagu peetud mängudest ja kaotati umbes pooled.

Seega ainuüksi tulemuste põhjal ei saa rääkida Eesti jalgpalli silmnähtavast arengust ajavahemikul 1928–1940, vaid pigem kui positsiooni säilitamisest Euroopa keskmikuna. Kodune jalgpalliekspert ja alates 1938. aastast koondist treeninud Elmar Saar väitis, et Eesti koondis mängis 30ndate lõpus head amatöörjalgpalli, kuid proffide tase jäi saavutamata, ning kuigi aeg-ajalt mõnda neist üllatati, kaotati profimängijatest moodustatud koondistele tavaliselt 2–3 väravaga.¹⁸⁶ Kuigi Saar annab seda öeldes tagasisidet peamiselt enese tööle, võib antud hinnangut eelnevalt kirjeldatud arengute valguses asjakohaseks hinnata.

¹⁸⁶ Saar, Elmar. Eesti jalgpalli saamise loost kuni 1940/41.a. 1978. ESM Fp 725:27 KK 201/F4-1/200C, 5.

Kokkuvõte

Jalgpall oli Eestis esimesel iseseisvusperioodil populaarne ja laialdaselt kajastatud spordiala ning rahvuskoondise tegemised ja saavutatud tulemused pakkusid paljudele suurt huvi. Paraku puudub siiani sellest perioodist süsteemsem käsitus ja hinnang koondise tasemele ning käesolev bakalaureusetöö üritab antud tühimikku täita.

Eesti jalgpalli rahvusvahelist taset esimese iseseisvusperioodi lõikes võib rahvuskoondise mängude põhjal hinnata keskmiseks. Kui esimesel viiel aastal kaotas koondis enamus peetud kohtumistest, hakkasid tulemused paranema alates 1925. aastast. 1940. aasta alguses oli Eesti rahvuskoondise tase parem nii Soome, Läti kui ka Leedu omast. Eesti kuulumist Euroopa keskmiku hulka nii 1930. aastate alguses kui ka lõpus kinnitavad erinevatel aegadel avaldatud FIFA ja välismaiste spordiajalehtede reitingud, kus Eesti oli reeglina paigutatud tabeli keskossa ning eelnimetatud koondistest ettepoole.

1920. aastal Eesti jalgpallikoondise jaoks esimeseks rahvusvaheliseks võistluseks osutunud kohtumine Soome vastu ja sealt saadud 0:6 kaotus peegeldas hästi Eesti jalgpalli seisust selle arengufaasi algetapis. Puudusid treenerid, mistõttu oli rahvuskoondise ettevalmistus mänguks vilets. Samamoodi oli algusaastatel probleemiks staadionite vähesus ja nende kvaliteet, mis andsid ühest küljest halvemad tulemused ja teisest küljest takistasid siinsete spordiseltside võimalusi püüelda kõrgema taseme poole. Eesti jalgpalli murekoht oli ka jalgpalli kandepinna küsimus, sest spordiala oli liigselt Tallinna koondunud.

Suuresti jalgpalliliidu ja seltside poolt astunud sammude tulemusena hakkas jalgpall aja jooksul tegema pingutusi eelnevalt väljatoodud kitsaskohtade lahendamiseks. Kitsaskohtade parandamine tähendas suures pildis kogu ala tõusu, väljendudes kokkuvõttes rahvuskoondise poolt välja mängitud tulemustes.

Eesti jalgpallile aastatel 1920–1940 edu toonud arengusammudest saab välja tuua mitut. Suure arengu tõi alale spordiseltside ja rahvuskoondise otsus tuua enda meeskondade tegemisi juhtima välismaised treenerid. See oli otseselt seotud jalgpallihariduse ja -teadmiste puudumisega Eestis. Peamiselt Kesk-Euroopast siia võistkondi juhendama saabunud treenerite rolli kohaliku jalgpalli taseme tõstmisel on raske alahinnata ning koondise tulemused hakkasid 1920. aastate keskel kahe ungarlasest jalgpallitreeneri siinolekul oluliselt paranema. Eriti vajalikud olid välistreenerite õpetused just 1920. aastatel. Järgmiseks kümnendiks oli nii mõnestki endisest mängijast koolituste ja kogemuste kogumise tulemusel nii-öelda kodused

jalgpallispetsialistid sirgunud ning reeglina kasutasid klubid ja koondis 1930. aastatel juba eestlastest treenerite teeneid.

Teine oluline jalgpalli taset tõstev ja seeläbi rahvusvahelisel tasemel paremaid tulemusi saavutada võimaldav samm oli FIFA-ga liitumine. See tekitas nii koondisele kui ka klubidele uusi kontakte, tuues kaasa rohkem mängu tugevate välisklubidega, mis olid õpetlik kogemus kohalikele mängijatele. Kuna profiklubide vastu peetud mängud olid kasulikud Eesti seltside rahakassadele, siis võis juhtuda, et võistlushooajad olid mingitel hooaegadel just sagedaste välismeeskondade vastu peetud sõpruskohtumiste tõttu vägagi mänguderohked, ning ajakirjanduse arvates võis tihe võistlusgraafik mõjuda negatiivselt rahvuskoondise tulemustele. Näiteks toodi ajalehtedes 1926. aastal pärast 1:7 allajäämist Rootsile välja, et see tulemus ei olnud imekspandav, kuna mängijad olid eelnevatest klubimängudest lihtsalt väsinud.

Kolmas oluline arengusamm oli seotud Eesti jalgpalli meistrivõistluste läbiviimises tehtud muudatustega, mis oli võimalik tänu pidevale seltside arvu suurenemisele ja nende taseme paranemisele. Alates 1920. aastate lõpust toimus meistrisarjas rida muudatusi. Suurimad neist toimusid 1928. aastal, mil karikasüsteem vahetati välja turniirisüsteemi vastu ja 1932. aastal, mil otsustati hakata mängima kodus-võõrsil printsiiбил. See tähendas rohkem mängu ja aktiivsemat jalgpallielu. 1930. aastate lõpuks oli toimunud esimesi silmnähtavaid arenguid jalgpalli kandepinna laienemise küsimuses, millega EJK oli aastaid tegelenud, kui Tallinna klubidele pakkusid meistrivõistlustel tugevat konkurentsi Tartu, Narva ja Pärnu võistkonnad. Kuna kõik Eesti koondislased mängisid sel perioodil erinevates Eesti klubides, olid sellised arengud koduses liigajalgpallis äärmiselt olulised ning aitasid pidevate ja tugevate mängudega kaasa mängijate taseme tõusule.

Mitte vähem tähtsad polnud arengud infrastruktuuris. Eesti jalgpallile oli 1920. aastatel, eriti kümnendi esimesel poolel, iseloomulik staadionite nappus ning ja kvaliteet, mis takistas seltside ja noorte arengut. Samuti pidi koondis treenima kehvades tingimustes. Olukord hakkas paranema 1920. aastate teises pooles, mil Kadriorus valmis uus murukattega rahvusstaadion. Teistesse linnadesse ja maakondadesse hakkasid spordiväljakud tekkima 1930. aastatel ning iseseisvusperioodi lõpuks loendati spordiväljakuid Eestis kokku üle 100. Sellised arengud tegid võimalikuks jalgpalli tõusu terves riigis.

Samas oli Eesti jalgpallis 20 aasta piisavalt raskusi, mis takistasid suuremat edu. Eriti valmistas probleeme materiaalne olukord, mistõttu jäid 1920. aastatel ära mitmed võimalikud jalgpalli arengule kasutoovad ettevõtmised. Üks selline on kasvõi koondise välistreenerite küsimus.

Jalgpalliliidul õnnestus küll välistreenereid Eestisse tuua, kuid paraku ei jäänud nad majanduslikel põhjustel siia kauaks. Kindlasti oleks parem rahaline olukord võimaldanud EJL-il sõlmida treeneritega pikemad lepingud ja nende juhtimisel oma taset tõsta.

Olukord paranes 1930. aastatel, kui liidu kassasid hakkasid täitma rahva seas äärmiselt populaarseks saanud Balti turniirid. Nende abil jõudis EJL lõpuks oma eelarvega plussi ja lõpuks käivitusid mitmed olulised noorte ja provintsidega seotud ettevõtmised, mis varem rahapuudusel ära jäid. Ühtlasi hakkas ka riik sel perioodil noortest ja nende kehalisest aktiivsusest rohkem huvituma.

Kuigi Eesti jalgpallikoondis osales 1924. aastal rahvusvahelisel suurturniiril, täpsemalt Pariisi olümpiamängudel, jäi see Eesti jalgpalluritele ainsaks olümpiamängudelt osavõtuks. Olümpiamängude jalgpalliturniir olid tollal koos jalgpalli maailmameistrivõistlustega suurim rahvusvaheline võistlus ja seal osalemine oleks Eestil olnud võimalik, kui koondis sinna lähetatud oleks. Paraku jäi perioodil 1928–1936 erinevatel mittele eriti selgetel põhjustel jalgpalluritel olümpiale minemata. Ühest küljest võinuks jalgpallurite osavõtt mängudest mõjuda kannustavalt kohalike mängijate motivatsioonile ja teisest küljest teha reklaami kogu Eesti jalgpallile, nagu oli juhtunud Pariisis.

Suuremat edu oleks rahvuskoondisele võinud tuua otsus loobuda 1930. aastatel nii mõnegi suurriigi (Saksamaa, Itaalia ja Hispaania) eeskujul selektiivkomisjonist ja usaldada koondise kokkupanemine ühe inimese kätte. Selektiivkomisjoni osakaal koondise tulemuste osas oli arvestatav, sest komisjoni ülesanne oli terve iseseisvusperioodi vältel valida koondisesse mängijad. Mõnel aastal seadis komisjon paika ka maavõistlusmängu pidava koondise algkoosseisu. Kui koondise kokkupanemine oleks usaldatud peatreenerile, oleks ära jäänud kompromissidest ja kõrvalistest teguritest põhjustatud valikud, mida selektiivkomisjonile ette heideti.

Tervikuna oli 1940. aastaks nii Eesti Jalgpalli Liidu kui ka spordiseltside kahe kümnendi pikkuse töö tulemusel tõusnud siinne jalgpalli tase ja tekkinud oli pinnas, mis võimaldas heade tulemuste väljamängimist, seda eriti võrreldes 1920. aastate algusega. Amatöörspordlastest moodustatud koondis jäi reeglina alla profispordlastest koosnenud koondistele nagu näiteks Saksamaale ja Rootsile, kuid võis teinekord mõne suure riigi koondise üle mängida, nagu juhtus 1937. aastal, kui alistati Rumeenia. Samal aastal võideti esimest korda MM-valikmäng, kui võõrsil alistati Soome. Edu saavutati ka 1938. aastal viimast korda toimunud Balti turniiril,

mis võideti. Samuti oli osade Eesti jalgpallurite tase nõnda hea, et mitmed välisklubid soovisid eestlasi oma profiklubisse palgata, mis oli märk tehtud töö kvaliteedist.

Kuna suuremad sammud noorte ja provintsidega võeti ette 1930. aastatel, siis on selle töö kvaliteedile keeruline hinnangut anda. Vastuseid oleks pidanud andma 1940. aastad, mis aga II maailmasõja puhkemise ja võõrvõimu tõttu siinse jalgpallielu sassi löid. Siiski on oluline märkida, et 1940. aastal võidutses meistrivõistlustel esmakordselt võistkond väljaspool pealinna, mis näitab jalgpalli kvaliteedi tõusmist teistes Eesti linnades.

Summary

The international rank of Estonian football during the years 1920–1940 and reasons for its change

Although football first arrived on the Estonian soil at the beginning of the 20th century and was then played at the docks, the birthdate of Estonian football is marked by the year 1909, when the first ever organized game between two Tallinn clubs, Merkur and Meteor, took place. Football started to become more popular after the end of the War of Independence in 1920. Football was now often played in the parks and during the Estonian national team games, the stadiums were full. Local newspapers also wrote a lot about football in those days.

The aim of this Bachelor's thesis is to study the level of Estonian football and its progress through the years from 1920 until 1940. Based on the results on the international stage during that period, it is possible to assess which steps have brought more benefits to Estonian football and which steps have disrupted the process. I assume that the results of the national team are a reflection of what progress was done in Estonian football in general during this period.

The study is divided into two sections. Section I of this research focuses on Estonian football between 1920–1927 and have been considered as the „big growth" years. During that time Estonian football was managed by the Estonian Football Federation (Eesti Jalgpalli Liit, EJL) which had a great impact on the development of local football. The results of the Estonian national team in the first 5 years were poor and the team suffered some heavy defeats from Sweden and Finland. It can be justified by the lack of knowledge of the game and also with the lack of stadiums that stunted the progress of Estonian football clubs and their players, including youth. After EJL joined FIFA as a full member in 1923, Estonian clubs and the national team started seeking help from the foreign coaches. The results started getting better and Estonians were ranked 9th out of 28 European countries by FIFA at the beginning of 1928. Although it can be argued that the particular ranking was not fair, it definitely showed that some progress was made in Estonian football.

Section II of this thesis focuses on Estonian football between the years 1928–1940. The main characteristic of this period was the international football tournaments where Estonia not only participated but had great moments and victories. For example, Estonian national team won the Baltic Cup 3 times and had some success at the Turan Tournament and at the World Cup Qualifiers. There were ups and downs through these years in terms of success but the Estonian

national team maintained their position as the mid-table team among other European national football teams in several different rankings made by FIFA and by foreign sports newspapers during the 1930s. In those rankings, Estonians were ranked higher than the Finns, Latvians and Lithuanians who were three most frequent playing partners of Estonian national team.

Based on the research, it is possible to make some conclusions on the topic. The results of Estonian football started to improve after EJK had joined FIFA in 1923. Since then, with the guidance of the foreign coaches, Estonians started to rise on the international stage and in the different rankings that were made during these years. These show that the Estonian national team was considered as average in Europe. With the developments in the infrastructure during the 1930s, more and more clubs all around Estonia got themselves football stadiums that had been a huge problem in the previous decade. Also, EJK's financial situation got better during 1930s thanks to the successful performances in the Baltic Cup campaigns, which made youth and province development possible. Since 1928 and up until 1940 the conduct of Estonian national championships was reformed several times. This was also possible thanks to the formation of several new football clubs through the 1930s. In the end, different adjustments meant more games for Estonian clubs during the championship which helped football players to be more prepared for the international games.

However, it can be argued that the national team could have achieved even better results if they had abandoned the EJK's selection committee and if the financial and infrastructural situation in the country had been better during the 1920s, which could have sped up football's development earlier.

It is not possible to judge wholly the results of the work with youth and provinces because it was started during the 1930s. The outbreak of World War II disrupted the development of Estonian football greatly. Still, the fact that 1939/1940 season was won by Tartu Olümpia club, the first time when a club outside of Tallinn won the national championships, should be taken as a sign of the progress made in the provinces.

Kirjandus ja allikad

Allikad

Arhiiviallikad

Riigiarhiiv (ERA)

Fond 1322 Eesti Spordi Keskliit

Fond 1328 Eesti Jalgpalli Liit

Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseum

ESM 2772 (Eesti Spordimuuseumi Käsikirjade Kogu)

Publitseeritud allikad ja teatmikud

Eesti Jalgpalli Liidu aastaraamat II, 1925. Toimetanud Visman, H.; Lugenberg, Arnold. Tallinn: Eesti Jalgpalli Liidu kirjastus, 1925.

Eesti kehakultuuri aastaraamat III. Toimetanud Luht, Arnold. Tallinn: Eesti Spordi Keskliidu kirjastus, 1929.

Eesti kehakultuuri aastaraamat V. Toimetanud Luht, Arnold. Tallinn: Eesti Spordi Keskliidu kirjastus, 1931.

Eesti kehakultuuri aastaraamat VI. Toimetanud Luht, Arnold. Tallinn: Eesti Spordi Keskliidu kirjastus, 1932.

Eesti spordi biograafiline leksikon. 3. trükk. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2011.

Kirjandus

Antons, Kaarel; Voolaid, Kalle. Eesti spordi lugu. Tartu: Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseum, 2018.

Järva, Rein; Maidlo, Juhan; Teemägi, Erlend. Eesti spordi aastaraamat 1918–1944. Tallinn: Eesti Spordiajaloo Selts, 2015.

Karmo, Meelis. Wabariigi vutituus. Eesti jalgpalli kuldinternatsionaali Eugen Einmanni lugu. Tallinn: Grenader, 2015.

Koik, Lembit. Jalgpall. Minevikust tänapäevani. Tallinn: Eesti Raamat, 1970.

Kuningas, Tiit; Lääne, Tiit. Olümpiamängude ajalugu II. Suvemängud 1920–1944. Tallinn: Maalehe Raamat, 2005.

Leok, Assar. Muutused Eesti jalgpallis 1985–1999. Bakalaureusetöö. Juhendaja Antons, Kaarel. Tartu: Tartu Ülikool, 2017.

Luik, Margus. *Estonian football 100 years*. Tallinn: ML Agency, 2009.

Lääne, Tiit. Jalgpallilood. Tosin lugu Eesti jalgpalli minevikust. Jõgeva: 1991.

Lääne, Tiit. Magnetkätega mees. Eesti kuldväravavahi Evald Tipneri lugu. Põltsamaa: 2005.

Lääne, Tiit. Viini profi päevaraamat. Tallinn: Kadmirell, 2009.

Maidlo, Juhan; Piisang, Eugen. Kalev. Läbi sajandi. Esimene osa, 1900–1940. Tallinn: Ilo, 2001.

Niinemaa, Marju. Noorsoo organiseerimine Eesti Vabariigis 1936–1940. Magistritöö. Juhendaja Pajur, Ago. Tartu: Tartu Ülikool, 2013.

Reim, Olev. Rahvuskoondise kümme aastat: 1992–2002. Tartu: Varrak, 2002.

Schwede, Indrek. Väike jalgpalli piibel. Tallinn: K-Kirjastus, 2001.

Tallinna Jalgpalli Klubi 15. Tallinna Jalgpalli Klubi väljaanne. Tallinn: Ühiselu, 1936.

Perioodika

Eesti Spordileht 1922, 1924, 1925, 1927, 1928, 1929, 1930, 1935, 1939.

Jalka 2010.

Postimees 1924.

Päevaleht 1926.

Spordimagasin 1933, 1935.

Uudisleht 1929, 1931, 1934, 1935.

Materjalid internetis

Delfi. Keskmise eesti mees on 80 aastaga veninud kümme sentimeetrit pikemaks ja muutunud 15 kilo raskemaks. 02.08.2017. Võeras, Linda-Riin (toimetab). Vt.

<https://forte.delfi.ee/news/ev100nadalat/vaata-ja-vordle-keskmise-eesti-mees-on-80-aastaga-veninud-kumme-sentimeetrit-pikemaks-ja-muutunud-15-kilo-raskemaks?id=79054378> (vaadatud 12.04.2019).

European football database. Vt. <https://eu-football.info/> (vaadatud 23.04.2019).

FIFA/Coca-Cola World Ranking. Fifa.com. Vt. <https://www.fifa.com/fifa-world-ranking/ranking-table/men/#UEFA> (vaadatud 24.04.2019).

Järvela, Ott. Õhtuleht. 06.12.2013. Meenutame Eesti jalgpallis valitsenud Austria-Ungari, Islandi, Hollandi ja Taani aegasid. Vt. <https://sport.oh tuleht.ee/556301/meenutame-eesti-jalgpallis-valitsenud-austria-ungari-islandi-hollandi-ja-taani-aegasid> (vaadatud 11.04.2019).

Kalvet, Madis. Postimees. 13.10.2012. Ungari on andnud Eesti koondisele kolm peatreenerit. Vt. <https://sport.postimees.ee/1005098/ungari-on-andnud-eesti-koondisele-kolm-peatreenerit> (vaadatud 11.04.2019).

Sikka, Olavi; Teemägi, Erlend. Ülevaade staadioni ehitusest. Vt. <https://www.kadriorustaadion.ee/?id=1448> (vaadatud 11.04.2019).

Silm, Steiv. Eesti jalgpallifännuse ajalugu, 1. osa. Vt. <https://soccernet.ee/artikkel/eesti-jalgpallifanluse-ajalugu-1-osa> (vaadatud 11.04.2019).

Tõnise, Toomas. Vabatahtliku spordiliikumise kujunemine, 5. Vt. www.spordiinfo.ee/g18s122 (vaadatud 11.04.2019).

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Petteri Schultz (sünnikuupäev: 22.11.1992),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose bakalaureusetöö „**Eesti jalgpalli rahvusvaheline tase aastatel 1920–1940 ja selle muutuse põhjused**“,

mille juhendaja on dots. Jaak Valge,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Petteri Schultz

24.05.2019